

Citind cartea Esterei...

de Șef rabin dr. MOSES ROSEN

„הכל תלוי במול אפילו ספר תורה שבהכל
[זהר ס'נשא]

„Toate își au destiniul lor, chiar și cartea Torei, din altar”. Viața unei cărți, ca și cea a omului, se află mereu sub înfoncțiunea împrejurărilor exterioare și nu poate fi izolată de acestea. Biografia marilor personalități istorice, precum și cercetătorii operelor literare ale epocilor trecutului, s-ar strădui în zadar să redea o oglindă fidelă a obiectului lor de studiu, dacă l-ar desprinde de influențele exercitate asupra sa, dacă ar face abstracție de pecetea pe care viața cu toate multiplele ei sinuoziții, a pus-o asupra lui. Lupa cronicarului sau a criticului știe să desprindă de sub praful vremurilor urmele numeroaselor intervenții ale mediului exterior care au determinat, pe nesimțite, dar în mod hotărâtor, ceea ce noi numim soarta unei vieți omenești sau a unei creații literare.

Privind astfel lucrurile, vom reuși să înțelegem ciudatul destin al Cărții Esterei. Orinduirea ei de către înțelepții noștri între cele douăzecișipatru de cărți sante, a trezit unele nedumeriri. Nu găsim în Cartea Esterei nici cuvintul dumnezeiesc care călăuzește ca un fir roșu întreaga literatură biblică (e singura carte a Tanahului în care nu apare nici măcar o singură dată numele Creatorului și nici vreun comandament etic, în rindurile ei sau între ele). În zadar căutăm pe pergamentul pe care îi sînt așezate slovele, viziunile profetilor, accentele poezilor, lirismul psalmistului. Limba în care Cartea Esterei e scrisă e departe de a poseda bogatul colorit și finele nuanțe ale celeia pe care o întîlnim de-a lungul celorlalte volume ale Cărții cărților. Din conținutul său nu respiră atmosfera de înălțare morală, caracteristică învățăturilor Torei, iar patosul purtător de aripile elanului ce călăuzește pe cîntăreții credinței mozaice nu se adapostește în nici un ungher al versetelor sale.

Totuși Cartea Esterei nu e numai o banală narațiune a unei intrigii de camarilă regală orientală, ea e singura dintre Meghilot, a cărei recitare este obligatorie. Atît în seara cit și în ziua aniversării relateate într-însa, sintem dator să urmărim cu atenție și evlavie fiecare cuvint al său. Cele mai inapinate pagini ale lui lesaia, duioasele versete ale psalmilor, poezia plină de dragoste a Cîntării cîntărilor, cugetările etern valabile ale Ecclesiastului și atîtea alte nemuritoare capodopere ale geniului uman, care abundă în cărțile profetilor și în celelalte scrieri sante, constituie pentru credinciosul mozaic un obiect de studiu facultativ, pe cînd Cartea Esterei a pătruns în programul lecturilor biblice obligatorii, la fel ca cele cinci cărți ale lui Moșe. Tot la fel cu acestea, Cartea Esterei e precedată și urmată de benedictiuni invocatoare a Părintelui ceresc, deși numele lui nu apare în conținutul cărții; spre deosebire însă de recitarea Torei, recitarea Cărții Esterei este o obligație care se impune nu numai bărbaților, ci și femeilor.

Deși sărbătorile calendarului religios evreiesc marchează date hotărâtoare în evoluția acestei credințe, Purim a izbutit să ocupe un loc atît de important în conștiința credincioșilor, încît autorul liturgic exclamă:

אם כל המועדים בסלים ימי הפורים לא נבטלים
„Chiar dacă toate sărbătorile noastre vor dispărea, zilele de Purim nu vor înceta nici cînd nă există”.

Deși salvarea produsă în zilele evocate de această carte a survenit printr-o înălțare na-

turală de întimplări în care, spre deosebire de ieșirea din Mițraim sau primirea Decalogului, de pildă, mina lui Dumnezeu apare doar invizibilă; deși înțelepții noștri caracterizează această salvare ca o minune pe care însă o definesc drept „cel din urmă dintre miracole”, totuși ea a devenit, mai mult decît toate cele ce-au precedat-o sau i-au urmat, simbolul însuși al noțiunii de minune.

După cum vedem, destinul acestei cărți a avut o desfășurare cu totul disproporționată atît cu geneza, cit și cu forma și conținutul ei. Dacă nepotrivire între cauză și efect, vom căuta s-o explicăm nu printr-o minune (am amintit doar că evenimentul ce a dat naștere Cărții Esterei e calificat drept ultima dintre minuni), ci printr-o înălțare logică a lucrurilor.

Într-adevăr, învățații chemați de către Ester și solicitați să transmită generațiilor viitoare, prin pana lor, cele întimplate, nu l-au făcut nici ei vreo favoare. Ei au statonicit chiar în textul cărții că nicidecum amintirea acestor întimplări nu se va șterge din memoria urmașilor, pentru că ei sînt יודעי עמים adevărați cunosători ai vremurilor ce vor veni. Opera lor avea scopul nu atît de a redacta o cronică, ci o sursă de învățătură și de experiență pentru viitor. Fiind în același timp vizionari profunzi ai drumului pe care avea să-l străbată ulterior religia ce o reprezentau și ai numeroaselor încercări la care ea va fi supusă, înțelepții redactori ai Cărții Esterei au știut că sentința istoriei va fi implacabilă cu adepții credinței mozaice, dacă ei nu vor ști să desprindă o lecție din episodul povestii.

Lecția aceasta e totodată simplă și măreață. Aflăm că epilogul fericit al Cărții Esterei nu constituie o rezolvare a problemei ce o pune. Primejdiiile ce s-au profilat la începutul ei n-au fost decît temporar îndepărtate, iar cauzele adînci care au dus poporul pînă la marginea prăpastiei n-au fost înlăturate. O dată cu accentele finale ale Meghilei, ni se reamintește că Ahașveroș a rămas mai departe rege al Medo-Persiei, că a pus alte biruri; deci, soarta mulțimii a rămas, ca și înainte, la cheremul capriciilor monarhice.

II

„Purim să ne îmbete pînă într-atît încît să nu mai știm să deosebim între „blestemat fie Haman” și „binecuvîntat fie Mordehai”.

Purim e o sărbătoare veselă, dar în spațele veseliei se ascunde o nespusă amărăciune. Austeritatea ce caracterizează toate momentele noastre religioase nu e întimplător călcată de această dată, căci veselia de Purim nu poate fi decît aceea a unui om care și-a amorțit simțurile. Dacă ne-am păstra luciditatea, cum am putea să ne bucurăm de o salvare care se datorează doar unei grații trecătoare, acordată de un tiran? Numai amestînd conștiința spre a o împiedica să disece realitățile, numai privind superficial acțiunea scenică a Cărții Esterei, fără a căuta să pătrundem în culisele sale, putem să ne bucurăm de această prăznuire. Dacă numele de Purim se trage de la termenul פור, care amintește de zarurile ce urmau să decidă viața unui întreg popor, cu ocazia unei sinistre trageri la sorți, el se trage totodată și de la termenul פורה של שכחה pe care-l utilizăm și pentru spiritul uitării. Numai aruncîndu-ne memoria, numai aruncînd vîlul uitării asupra împrejurărilor obiective care au

(Continuare în pag. V-a)

Întorcerea în țară a Eminenței Sale d. Șef rabin și a d-nei dr. Rosen

În ziua de 3 februarie a.c. s-au în-vreiești Mozaice; Daniel Segal, pre-tors în țară, după călătoria făcută în ședințele Comunității Evreiești Mozaice din București; Martin Băluș, vice-pre-sedinte; M. Herșcovici, președintele secției de asistență; președinți de temple și sinagogi, enoriași.

La aeroportul internațional Otopeni au venit în întîmpinare d-nii: prim-ra-bin I. M. Marilus; Emil Sechter, secretar general al Federației Comunităților E-

A fost de față reprezentantul De-partamentului Cultelor.

D-na și dl. Șef rabin dr. Moses Rosen împreună cu Excelența Sa dl. Zalman Shazar, președintele statului Israel, în biroul acestuia.

Congresul mondial al sinagogilor despre responsabilitatea deservențelor cultului mozaic

Ierusalim, ianuarie (ITA). — Conducătorii comunităților evreiești din afara Israelului au prezentat o poziție hotărîtă în favoarea menținerii independenței lor spirituale și au cerut adoptarea unor măsuri pentru restrîngerea părăsirii posturilor de către deservenții de cult. Aceste măsuri au fost discutate în cursul celor patru zile de lucrări ale celei de a II-a conferințe mondiale a sinagogilor și organizațiilor comunitare care s-a ținut la Ierusalim. Din cei 1500 delegați — 1000 din Israel — aproximativ 20 au fost rabini șefi și conducători ai unor organizații mari, precum și președinți de comunități.

Rabinul Josef Karasick, președinte al Uniunii congregațiilor ortodoxe evreiești din America, care a condus cea mai mare delegație la conferință, a spus: „comunitățile insistă să se depună un efort major pentru a salvagarda viabilitatea și independența lor spirituală și pentru a extinde eforturile lor în domeniul educației, în vederea asigurării perpetuității învățăturii iudaice și tradițiilor evreiești”.

Unii delegați au susținut necesitatea unor măsuri menite să împiedice scurgerea de capacități spirituale ca urmare a plecării clericilor: un rabin, șohet sau mohel nu trebuie să aibă permisiunea de a pleca din comunitatea sa, atîta vreme cît nu și-a găsit un înlocuitor. Dr. Maurice Jaffe, președinte al Uniunii sinagogilor din Israel, a propus înființarea unui serviciu de schimburi în vederea trimiterii de rabini și alți funcționari religioși din comunitățile mai mari din străinătate pentru perioade fixe de timp, cum ar fi trei ani. Amănuntele tehnice ale acestei idei și ale altor idei privind schimburile vor fi precizate între organizațiile care au participat.

Meghilat Ester, ediție veche, cu ilustrații artistice

Ana Roth — Cobilovici

„Duminică 20 decembrie 1931 se desfășura în „Casa Domnului”, la Gal Grande, Templul cel Mare al Comunității sefarde din București, o mare sărbătoare. Aceasta era prilejuită de serbările jubiliare care marceau existența biseculară a comunității evreilor sefarzi din țară. Serviciul divin a început cu intonarea imnului *Măriți pe Domnul* de Beethoven interpretat de cor, orchestră și orgă. În sunetele grave ale acestui imn care *Cinț mărirea cereșului Tată*, s-a format cortegiul clerului (cantorii tuturor caselor de rugăciune sefarde din țară), urmat de „intrarea solemnă în templu a Eminenței Sale Marele Rabin Sabetay Djaen, în mare capă festivă”. Am citat din darea de seamă asupra serbărilor jubiliare ale bicentenarului Comunității israeliților de rit spaniol din București (tipărită în 1932 la Institutul de arte grafice „Eminescu”) Fotografia reproducă, care însoțește rîndurile de față, îl reprezintă pe rabinul Djaen „prins” de cunoscutul fotograf Jean Feldman, în acele clipe solemne. Ea a figurat apoi ani de zile în vitrina fotografului din Calea Văcărești. Și din poză se poate vedea admirabila lucrătură cu acul în fir de aur veritabil a potcapului și a capei sacerdotale. Am convingerea că mulți dintre acei ce au admirat ca și noi, aceste odăjdii de artă religioasă iudaică, și-au pus întrebarea: cine le-a conceput și cine le-a executat? Recent mi-a fost dat să găseș răspunsul la aceste întrebări. Este vorba de o personalitate artistică bine cunoscută în țară și peste hotare, care timp de peste 40 de ani a desfășurat o intensă activitate artistică „prin vraja acului”, folosind expresia scriitoarei Margareta Miller Verghy, care i-a închinat o lucrare intitulată: *Ana Roth-Cobilovici*. Această lucrare conține numeroase fotografii și reproduceri după lucrările analizate în text, aparținând unor colecții particulare și de stat din țară și străinătate. În rîndurile de față mă voi strădui să prezint cititorilor pe această personalitate artistică.

Ana Roth s-a născut în anul 1863 în comuna Viziru de lângă Brăila. Mama ei, de origine vineză, avea darul lucrului de mînă; fiind părăsită în tinerețe de soțul ei, se îndelnetica cu țesutul, vinzînd produsul muncii sale magazinelor din portul dunărean și la unele familii înstărite, pentru a-și putea crește fetița. Acesta, de mică, deși stîngace, a moștenit din rădăcinile de la mama sa! De pe atunci micuța Ana dovedea gust artistic și simț înnăscut în combinarea culorilor într-o tonalitate armonioasă.

După absolvirea studiilor elementare, în care

timp dovedise și reale aptitudini pentru pictură, la vîrsta adolescenței, Ana Roth vine la București minată de talentul ei pentru pictură. Dar cursurile de pictură de la Belle Arte erau pe atunci suspendate în „Secția rezervată fetelor”. În fața acestor opreliști ea se decide: „Va picta cu acul ceea ce nu poate zugrăvi cu penulul”. Și așa dă la iveală perne, panouri, inventivuri de mobilă și alte asemenea obiecte sub îndemnul: „Arta pusă în slujba înfrumusețării casei în care trăim”. La început lucra de una singură. Inceț-inceț lucrările ei au început să intereseze marile publice, iar cronica vremii amintește de: „frăgezimea și varietatea florilor ce ieșeau din acul vrăjii al Anei Roth, care „avea înnăscut simțul forme și al culorii”. Odată remarcată, ea obține o bursă de stat în scopul de a studia pictura la Paris. Nu împlinesc 29 de ani și o înfîlăcă cu expozanță la Expoziția internațională de la Chicago (1892). Revenind de la Paris, capătă o importanță comandă și anume: broderia mobilei din salonul de muzică de la castelul Peleş — actualul muzeu de la Sinaia, după un model italian din secolul al XV-lea. Succesele ei pornesc de la această lucrare prin care ridică la un rang deosebit forma nouă, modernă a broderiei artistice ca o ramură a artei decorative. În presa vremii citim: „Ana Roth este prima femeie care a îmbinat în România măiestria lucrătorilor orientali cu a brodezelor franceze, reînvînd broderia domnițelor de demult și creînd pe de-a întregul înflorarea stofelor de aur și mătase cu belsugul florilor datorite de primăvară grădinilor noastre”.

Ana Roth, căsătorită cu d-rul Alexandru Cobilovici, trece la organizarea unui atelier; adună în jurul ei un grup de fete tinere pe care le îndrumăază ca eleve și astfel se naște în jurul ei primul „atelier de broderie artistică”. Cunoscută și peste hotare, Ana Roth-Cobilovici este invitată la San Francisco, pentru a putea înfîința și conduce acolo cu un contract pe cinci ani — un atelier de artă din domeniul lucrului cu acul. Ea preferă însă să rămînă în țară, unde se bucură de înțelegere și prețuire. În acest timp i se creează o catedră de broderie artistică la „Azilul Elena Doamna”. Apoi a ocupat catedrele de la „Școala de Belle Arte” și de la „Școala profesională Robescu” din București. În acest fel arta ei este oficial introdusă în școlile statului. Concomitent ea obține mari succese la expozițiile organizate în marile centre europene. Ana Cobilovici pune acum accent deosebit pe motivele bizantine lucrate în fir de aur pe o țesătură de aur sau pe catifea. Din acea vreme datează două renumite perdele de altar lucrate pentru Biserica Domnița Bălașa și Palatul Patriarhiei din București. La Paris, Ana Cobilovici obține „Marea medalie de aur” la Expoziția universală din 1900. Presa de acolo a vorbit foarte elogios despre „un epifan cu motive decorative împrumutate de la arta bizantină”. Trezind la o nouă etapă a activității sale, ea studiază broderiile bisericești ce se aflau în comorile din vechile mănăstiri din țară, îmbinînd „arta nouă cu cea veche într-o deplină armonie”, după propria-i expresie. Lucrările comandate Anei Roth-Cobilovici au reușit pe deplin. O comisie compusă din „trei figuri glorioase ale culturii românești” și anume: Bogdan Petriceicu Hașdeu, V. A. Ureche și marele pictor Nicolae Grigorescu a fost numită pentru a recepționa aceste lucrări de artă și a adus artistei elogii pentru valoroasele

ei realizări. De aici încolo Ana Cobilovici își îndreaptă activitatea pe lângă arta decorativă pentru împodobirea căminelor, spre cea cu caracter bizantin pentru lăcașuri religioase și spre cea specializată în broderia steagurilor cu pajure în fir de aur în relief, comandate de regimenele din țară. În acest scop ea folosește stilul pictorial italian renașcentist și pe acela al iconelor bizantine.

Cum se arată în cartea Margaretei Miller Verghy: „Acul a luat locul penelului și mătasea locul paletelor”. Alături de marea tragediană Agatha Birseșcu, Ana Roth-Cobilovici este singura femeie decorată cu Bene Merenti clase I. În timp ce lucrează la o nouă mare comandă (ornamentarea mănăstirii din Sinaia), Ana Roth-Cobilovici creează moda delicată a „avantajelor străvezii ca aripile fluturilor” lucrate în mod egal pe ambele fețe. În dorința de a căuta o perfecționare a artei sale, se stabilește timp de un an la Paris, cu scopul de a studia procedee noi, moderne în arta decorativă și anume: imprimarea motifelor decorative pe stofe cu aerograf. În 1912, Ministerul Instrucțiunii Publice înființează un atelier, pus sub direcția Anei Cobilovici în care „aveau să se desăvîrșească în arta decorativă (pictura cu acul și imprimarea stofelor) absolvențele școlilor profesionale”. În același an artista introduce moda abajururilor pictate pe mătase. Faima noului atelier trece repede peste hotare. Cronicele de specialitate din presa vremii semnalază cu elogii lucrările ei expuse la numeroase expoziții artistice de prestigiu mondial. În casa ei din Paris, marea noastră compatriotă Elena Văcăreșcu organizează o expoziție a obiectelor lucrate de Ana Cobilovici. La solicitarea directorului Muzeului Louvre, Ana Cobilovici expune broderiile într-un pavilion rezervat până atunci exclusiv expozițiilor de artă plastică. Două din piesele expuse au fost achiziționate și au intrat în colecțiile muzeului Louvre. Un album cu fotografii — conținînd o parte din broderiile Anei Roth-Cobilovici a fost donat muzeului Louvre sub titlul: „Art roumain moderne”. În dicționarul cel mare Larousse, la rubrica broderii, s-a reprodus o lucrare a artistei române. Școala de arte decorative din Paris i-a propus conducerea unei catedre de broderie artistică. Ea a refuzat, acîntînd că „nu se poate despărți de locurile natale”. Cîrînd, ziarul francez „Le Gaulois” organizează un „Concurs internațional al artelor feminine” la care Ana Cobilovici obține marea premiu de onoare. Concomitent, în țară i se acordă decorația „Răsplata muncii clase I”.

La expoziția societății „Le Foyer” de la Paris, avînd ca tematică: „arta decorativă feminină”, la Kunstgewerbemuseum din Berlin, la expoziția „Micii antante feminine” (Belgrad), la expoziția de la București din 1906, Ana Cobilovici este prezentă cu lucrări ale artei decorative care, după expresia presei de pe atunci, reprezintă „tainele delicatului meșteșug al broderiei artistice în toate stilurile; arta picturii cu firul de mătase care a dat în țară la noi lucrări ce pot sta alături de cele mai vestite de acest soi”. După primul război mondial, Ana Cobilovici se îndreaptă spre noi creații: cutii făcute din țesături de aur cu motive bizantine, cu ornamente în mătăsuri delicate nuanțate, dar preocuparea ei de predilecție a rămas broderia artistică cu caracter religios și împodobirea stofelor și întrebuintarea discretă a firului de aur, bogăția ornamentală pe marginea panoului, toate acîntînd un ansamblu artistic de neuitat.

De asemenea, arta acestei creatoare se manifestă și în teatru. Astfel pentru piesa „Bizanț” de Mircea Rădulescu, ce a fost montată cu mare fast pe scena Teatrului Național din București, împreună cu pictorul Traian Cernescu, Ana Cobilovici a conceput un ansamblu de costume de epocă, ce „au rămas de neuitat în mintea publicului iubitor de spectacole deosebite”.

Artista Ana Roth Cobilovici a decedat în octombrie 1939 în vîrstă de 76 ani, fiind înmormîntată la cimitirul evreiesc sefarde din București. Despre opera Anei Roth-Cobilovici directorul muzeului Louvre din Paris spunea: „Nu reprezintă numai broderii de valoare, sînt piese de muzeu”.

MAURICIU ROTHENBERG

CENTRU PENTRU STUDIUL IUDAIC

În localul Comunității evreiești din Madrid a avut loc festivitatea înfîințării unui institut pentru cercetarea istoriei ispano-iudaice. Inițiativa creării institutului aparține Comunității evreiești din Spania, Federației internaționale a sefarzilor precum și Uniunii israelite din Argentina. Directorul institutului „Arias Montano” a anunțat crearea unui centru pentru studii iudaice pe lângă Muzeul sefarde din Toledo, care va deveni punctul de înfîlînire a specialiștilor pentru cultura sefarzilor.

CONDUCTE FLEXIBILE PENTRU IRIGAȚII

O nouă premieră industrială: la Fabrica de țapă și încălțăminte din cauciuc Dragașani au intrat în producție de serie conductele flexibile pentru irigații pe brazdă. Pînă în prezent asemenea conducte erau produse de o singură țară din Europa și anume Anglia.

Conductele se fabrică din cauciucuri speciale, care asigură o durată de exploatare garantată de 10 ani. Ele au o serie de caracteristici care le vor impune curînd ca mijloc principal de irigație pe brazdă: rezistența sporită la radiații, greutate specifică mică și deci ușoare la manipulat și exploatat, diametru sporit față de alte sisteme de irigații, precum și posibilitate de montare și demontare rapidă în diferite sisteme de irigații.

NOI OBIECTIVE TURISTICE

Pe șoseaua națională Buzău—București, la locul actualului „Popas Meret”, unitate care și-a câștigat renume în rîndul călătorilor, se va construi un han mare turistic. De asemenea, în stațiunea Monteoru-Băi se construiește un modern complex turistic, care va oferi condiții dintre cele mai bune de tratament, cazare și agrement.

SE EXTINDE INDUSTRIA AUTO

Zestrea economică a județului Argeș s-a îmbogățit în ultimul an cu 21 noi obiective industriale și capacități de producție. În cadrul Uzinei de autoturisme din Pitești au început să producă mai multe noi capacități ale secției de turnătorie neferoasă, matrișerie, segmente, montaj grupuri mecanice. La uzina mecanică „Muscel” din Cîmpulung, finalizarea lucrărilor de extindere și modernizare a unor spații productive a dus la creșterea producției de autoturisme de teren, a producției de motoare de 70 CP și echipamente mecanice pentru autoutilitare TV.

MODERNIZAREA CĂILOR RUTIERE

Anul acesta vor fi acoperite cu îmbrăcămînti ușoare de asfalt următoarele drumuri din județul Constanța: Medgidia—Peștera, Ion Corvin—Alimanu, Băneasa—Dobromir, Topraisar—Mereni. Scărișoaranu—Amzaeca etc, cu o lungime totală de 55 km. În același timp urmează să se execute și alte lucrări de modernizare a căilor rutiere ale județului, printre care: crearea unor centuri de ocolire a stațiunilor Eforie Nord și Mangalia, lărgirea pînă la 14 metri a șoselei pe întreg parcursul stațiunii Eforie Sud, precum și lărgirea drumului care leagă aeroportul Mihail Kogălniceanu de comuna Ovidiu.

TARA HAȚEGULUI DEVINE MAI RODITOARE

În preajma localităților Ostrov și Clopotiva din Țara Hațegului, au început lucrările la un mare complex de îmbunătățiri funciare. Mai mult de 2 600 hectare slab productive din cauza condițiilor naturale vitrege vor fi ridicate la un potențial roditor superior. Lucrările vor fi duse la bun sfîrșit încă în decursul acestui an.

SIEGFRIED E. VAN PRAAG

Cînd un scriitor a scris 34 de romane, 9 eseri și publică de 45 de ani, ești tentat să arunci o privire retrospectivă asupra operei sale literare.

Pentru cea de a 70-a aniversare a lui Siegfried E. Van Praag, editorul său, Leopold den Haag, i-a încredințat această misiune lui Rico Bulthuis. A rezultat o carte conținînd, în afară de introducerea critică și biografică, o mică antologie a operei lui S. Van Praag.

Siegfried E. Van Praag este cel mai de seamă autor evreu olandez în viață. Și-a cucerit un renume încă din 1928 cu romanul său „Sam Levit's levendans”, al cărui erou, un evreu din Amsterdam, face să se perinde prin fața cititorului întreaga țară evreiască, aflat de bogat colorată, din capitala Olandeză, într-o vastă frescă istorică.

Istoria ghetoului din Amsterdam i-a servit drept fundal pentru mai multe cărți, dar apogeele creației sale literare îl atinge în 1961 cu „Jerusalem van het Westen” (Jerusalimul occidentului). Prin cele douăsprezece personaje ale acestui roman, care au pierit în lagărele de concentrare naziste, el redă magistral atmosfera din cartierele evreiești din Amsterdam de dinainte de război. Acestei cărți i s-a decernat premiul cincinal al librărilor din Amsterdam.

Van Praag caută mai ales să înșăfășeze fîntna umană în mediul ambiant, căltățile și defectele sale. După război îl preocupă îndeosebi coreligionarii săi și problematica evreiască. În ultimul său roman „Scara lui Iacob” găsim și un lung capitol consacrat Anversului.

De mulți ani, autorul s-a stabilit la Bruxelles.

WANNSEE 1942

La 20 ianuarie 1942, într-o clădire a poliției secrete naziste din Berlin, situată pe strada Am Grossen Wannsee Nr. 56—58 s-au adunat 14 înalți funcționari ai celui de al treilea Reich pentru a organiza uciderea a 11 milioane de evrei din Europa.

Conferința, intrată în istorie sub denumirea de conferința de la Wannsee, a fost prezidată de Reinhard Heydrich. Încă în 1941 Gestapo-ul începuse lichidarea evreilor, trimițând transporturi în răsărit și colaborând cu așa numitele Sonderkommando în teritoriile ocupate.

La conferința de la Wannsee urma să se organizeze cu diabolică minuțiozitate valul de omucideri din Europa. De aceea așa cum a explicat mai târziu Eichmann la procesul de la Ierusalim — au participat la consfățuirea de la Wannsee marii juristi ai administrației celui de al treilea Reich. Diferitele resorturi ale sinistrei mașinării hitleriste trebuiau să concluzioneze strâns: ministerul pentru răsărit cu ministerul de interne, deoarece acolo a fost stabilit principiul „cine urmează a fi ucis ca evreu”. Ministerul de externe îi revenea sarcina să dea semnalul în care țări să se înceapă lichidarea evreilor, căci 90 la sută dintre evrei trăiau în acel an în afara granițelor celui de al treilea Reich. Mai târziu, Eichmann s-a mândrit cu faptul că planul întocmit de el a fost aprobat în întregime. De altfel, procesul verbal al acestei sinistre reuniuni provine de la Eichmann. El a fost găsit în arhiva ministerului de externe nazist. Unul dintre acuzații procesului de la Nürnberg, a primit într-una din zilele a-nului 1947, un bibliograf pe coperta cărui era scris: „Soluția finală a problemei evreiești”.

Imediat au fost cercetați câțiva dintre foștii participanți la acea conferință, care se aflau pe atunci arestați la Nürnberg: secretarul de stat Stuckart, de la ministerul de interne, Neumann, care lucra la realizarea planului de patru ani, Klopfer de la cancelaria lui Hitler, Krotzinger de la cancelaria Reichului și alții care au supraviețuit războiului. Fiecare dintre ei a încercat la început să nege că a participat la conferința criminală. Apoi, au încercat să nege că la conferință ar fi fost vorba despre uciderea evreilor, pînă ce li s-a pus în față paragraful din pagina șaptea a procesului verbal care conținea miezul problemei:

„În cadrul soluționării finale a problemei evreiești, aceștia să fie duși, într-un mod corespunzător la muncă obștească în est... unde, fără îndoială o mare parte vor pieri în mod natural. Cei care vor rămâne, fiind fără îndoială, vorba de elemente capabile să opună rezistență, vor fi tratați în mod corespunzător deoarece aceștia ar constitui după eliberare nucleul unei noi refaceri a evreilor”.

Unii dintre participanți, care după conferința de la Wannsee au semnat sau contra-semnat ordine de exterminare, au fost condamnați în cadrul procesului de la Nürnberg, printre care doi secretari de stat ai lui Ribbentrop, un subsecretar etc.

Adolf Eichmann, principalul executant al planului adoptat în ianuarie 1942 la Wannsee, a fost judecat și condamnat la moarte în procesul de la Ierusalim. Alți câțiva participanți la acea conferință fie că au dispărut, fie că au reușit să tergiverseze procesul. Independent de soarta lor fizică, judecata istoriei i-a condamnat și i-a acoperit de oprobriu pe toți acei care au participat într-un fel sau altul la monstruosul genocid nazist.

meridiane

Evreii în străvechiul Babilon

SURA ȘI PUMBEDITA

După cucerirea Iuduei de către Titus (anul 70) și distrugerea celui de-al doilea templu din Ierusalim, centrul vieții spirituale iudaice s-a mutat în Babilon, unde exista de secole o înfloritoare comunitate evreiască.

Centrul principal al evreilor din Babilon era Nehardea. Acolo exista o sinagogă foarte veche, despre care se presupune că a fost construită de către regele Ioachim. La Huzal, în apropiere de Nehardea era altă sinagogă, în apropierea căreia se aflau ruinele școlii lui Ezra. După cum reiese din Mișna, Akiva, fiind trimis de Sanhedrin într-o misiune la Nehardea, a avut o dispută cu un erudit din localitate, cu privire la dreptul matrimonial.

În acest timp, la Nisibis, în nordul Mesopotamiei exista o școală, condusă de Iehuda ben Betera (Batyra), unde mulți erudiți evrei din Iudeea s-au refugiat în timpul persecuțiilor. De oarecare faimă s-a bucurat și școala din Nehar-Pekod, întemeiată de Hanania, nepotul lui Iosua ben Hanania.

După edictele lui Hadrian, (117—138 î.e.n.) unul dintre cei care au contribuit la restabilirea învățării printre evreii rămași în țară a fost eruditul babilonian Natan, din familia exilarhului; la fel Hiya, un erudit care a ocupat un loc de frunte la sfârșitul perioadei tanamilor. Nepotul acestuia, Aba Arika, numit mai târziu Rav, a fost unul din elevii eminenți ai lui Iehuda I. Întoarerea acestuia în Babilon, în anul 219, constituie un punct de cotitură, căci marchează o nouă evoluție în situația evreilor babilonieni și anume începutul perioadei în care școlile talmudice babiloniene au jucat un rol dominant în viața evreiască. Lăsând Nehardea pe seama prietenului său Samuel, al cărui tată era recunoscut ca o autoritate în acest oraș, Rav a înființat o nouă școală la Sura. Din acel moment au existat în Babilon două școli talmudice care nu se amestecau una în activitatea celeilalte. Cum Rav și Samuel erau considerați egali în poziție și cunoștințe și școlile lor s-au bucurat de egală considerație și influență. Astfel că ambele școli rabincice babiloniene își inaugurară cursurile cu strălucire și discuțiile care au urmat au furnizat primele materiale care au stat la baza Talmudului babilonian. Coexistența, timp de zece ani, a acestor înalte școli a generat fenomenul dublei conduceri a academiilor evreiești din Babilon, care cu mici întreruperi, au devenit o instituție permanentă și un factor hotărâtor în dezvoltarea iudaismului din Babilon.

Cînd în anul 259 Odenatus a distrus Nehardea, 12 ani după moartea lui Rav și cinci ani după aceea a lui Samuel, locul ei a fost luat de un oraș din apropiere, Pumbedita, unde Iehuda ben Ezekiel, discipol al lui Rav cît și al lui Samuel, a întemeiat o școală nouă. Cît timp a trăit acesta și mai ales sub urmașii lui, această școală era vestită pentru profunzimea analizelor sale. Pumbedita a devenit un nou centru al vieții spirituale a evrei-

lor din Babilon. Această poziție și-a menținut-o pînă la sfârșitul perioadei gaonilor.

Nehardea a început să se evidențieze din nou sub Amemar, un contemporan al lui Ași.

Renumele Surei (conuscută și sub numele de Mata Mehasia, după numele orașului din apropiere) a crescut și mai mult datorită lui I-huna, elevul și succesorul lui Rav. La moartea lui Huna, în aprilie 297, Iehuda ben Ezekiel, conducătorul școlii din Pumbedita a fost recunoscut de către înțelepții din Sura ca fiind și conducător al lor. După moartea lui Iehuda, care a avut loc doi ani mai târziu, Sura rămăsese singurul centru de învățămînt sub conducerea lui Hisa. Încă în timpul vieții lui I-huna, acesta refăcuse vechea școală talmudică a lui Rav, de la Sura, în timp ce școala lui Huna se afla la Sherira, în apropiere. După moartea lui Hisa, Sura pierdu, pentru o perioadă îndelungată, din importanța sa. La Pumbedita au predat în mod succesiv Raba bar Hahmani (mort la 331), Iosef (mort la 333) și Abai (mort la 338). După ei a urmat Raba, care a strămutat școala în orașul său natal, Mahuza. Sub acești erudiți, studiul Torei a atins o dezvoltare deosebită, la care au contribuit în bună măsură erudiții din Iudeea, nevoiți să se exileze din pricina persecuțiilor.

După moartea lui Raba, în anul 352, Pumbedita și-a cucerit vechea-i poziție, sub conducerea lui Nahman bar Isaac, un discipol al lui Raba. În metoda sa de învățămînt se pot discerne primele indicii ale unei încercări de sistematizare a uriașului material care în cele din urmă a format Talmudul babilonian. Totuși, nu Pumbedita, ci Sura a fost destinată să fie locul de naștere al acestei opere.

După moartea lui Raba, un alt discipol al său, Pupa a înființat școala din Nareș, în apropiere de Sura, care a eclipsat un timp pe aceasta din urmă. După moartea lui Pupa, însă, centrul din Sura și-a recuștigat vechea supremație. Cel care i-a restabilit faima a fost Ași, care a condus școala timp de 50 de ani, aducînd-o la asemenea înflorire și celebritate încît însuși exilarhii veneau aici, în fiecare toamnă, pentru a da recepția oficială obișnuită. Școala talmudică din Pumbedita a trebuit să recunoască preponderența celei din Sura, care și-a păstrat rolul de frunte timp de secole.

Activitatea neobișnuit de îndelungată a lui Ași, erudiția lui, precum și împrejurări favorabile au contribuit ca acesta să-și îndeplinească sarcina pe care și-o asumase: de a strînge la un loc materialul acumulat timp de două secole de către școlile evreiești din Babilon. E drept că redactarea finală s-a făcut ceva mai târziu, dar tradiția îl indică pe drept cuvînt pe Ași drept creatorul Talmudului babilonian. Într-adevăr, materialul cules de el a suferit multe adăugiri și amplificări, dar forma de prezentare a rămas aceeași.

Talmudul babilonian trebuie să fie considerat drept opera școlii din Sura, deoarece, la du-

șările care aveau loc de două ori pe an, Ași supunea discuției înțelepților tratat după tratat, cerîndu-le părerea. Opera sa a fost continuată, perfecționată și apoi redactată concentrat de diferiți maștrii ai școlii din Sura care au păstrat fructul muncii sale în perioada de persecuție care a urmat după moartea sa... Școala talmudică din Sura a fost aceea care a făcut acest efort. Raba (A. Abina), un profesor al școlii din Sura este considerat de tradiție dreptul ultimului amoraic, iar data morții sale, anul 500, este considerată data încheierii elaborării Talmudului.

Cele trei secole, în cursul cărora Talmudul babilonian a fost creat în cadrul dispulerilor școlilor înființate de Rav și Samuel au fost urmate de alte cinci secole în care acesta a fost păstrat cu deosebită grijă, studiat și recunoscut de întreaga Diaspora. Sura și Pumbedita au fost recunoscute ca principalele centre de învățămînt talmudic; erudiții de acolo erau considerați autorități de nediscutat în materie, deciziile lor fiind acceptate oriunde exista o viață comunitară evreiască. În acest sens, în comunitățile evreiești de pretutindeni se obișnuia a se spune: „Dumnezeu a creat aceste două școli pentru ca cuvîntul lui Dumnezeu să nu lipsească din gura fiilor lui Israel”.

Perioadele care au urmat după terminarea Talmudului poartă numele maștrilor de la Sura și Pumbedita: astfel, avem perioada gaonimilor și aceea a saboraimilor. Saboraimii au fost erudiții care în prima treime a secolului al VI-lea au completat Talmudul, adăugînd o serie de texte dezvoltate. Titlul de gaon, pe care inițial îl purta numai șeful școlii din Sura și-a generalizat în secolul al șaptelea cînd poziția oficială și rangul exilarhului și a capului școlii au fost reglementate din nou, fiind atribuit șefilor ambelor școli. Poziția preponderentă a școlii din Sura a durat pînă la sfârșitul secolului al VIII-lea, după care locul prim a fost ocupat de Pumbedita; totuși importanța celei din Sura este incontestabilă, deoarece aici și-a desfășurat activitatea Saadia, care a dat un nou impuls învățării iudaice. Pe de altă parte Pumbedita și-a sporit celebritatea datorită a doi dintre dascălii săi, Sherira și Hai (mort în 1038) care au încheiat epoca gaonimilor și odată cu ea activitatea școlii evreiești din Babilon.

Înainte de Mayflower?

În lucrarea sa „Antichități din Mexico” apărută în nouă volume între anii 1831—1848, lordul Kingsborough susține că evreii s-au stabilit în America încă în timpurile străvechi. Deși această teză a fost respinsă la apariția cărții, astăzi ea a revenit în actualitate datorită unor descoperiri relativ recente.

Chiar și călugărul Frey Juan de Torquemada, pomenea încă în anul 1615, în scrierile sale istorice, de cele 10 triburi ale lui Israel care au dispărut și care împreună cu fenicienii ar fi reușit să traverseze oceanul și să se stabilească în America. Printre mormonii din America există și azi credința că se trag din aceste triburi dispărute.

Ceea ce lordul Kingsborough s-a străduit în zadar să dovedească în secolul trecut și anume existența în America a unuia din cele zece triburi dispărute, a reușit să dovedească profesorul semitolog de la universitatea Brandeis, Cyrus H. Gordon. După cum am arătat într-un număr anterior al revistei noastre (Nr. 243 din

15 decembrie 1970), acesta a descifrat o inscripție, aflată pe o piatră descoperită acum 85 de ani la Bat Creek (Tennessee). Iată ce spune profesorul Gordon despre descoperirea sa: „Împrejurările arheologice în care a fost descoperită exclud posibilitatea unei mistificări sau unei erori. Inscripția de pe piatră dovedește că aici au venit și au locuit evrei din orientul apropiat. Piatra în chestiune a fost descoperită în anul 1885 de către cercetători ai Institutului Smithsonian. Comunicarea acestei descoperiri nu a trezit nici un ecou în cercurile de specialitate, considerîndu-se că inscripția era o soriere indiană. Piatra se afla într-un mormînt, împreună cu alte obiecte, la căpătîiul unuia din cele nouă schelete descoperite. După părerea lui Gordon, pe piatră se află gravate cinci litere ebraice, avînd semnificația „pentru Iudeea”. Se pare că după înăbușirea răscoalei lui Bar Kohba și dărîmarea templului, cînd evreilor li s-a interzis să locuiască la Ierusalim, o parte dintre ei a pornit pe mări, în căutarea unui loc cît

mai depărtat de învingătorii lor. În anul 1885, cu ocazia unor săpături făcute la Loudon County în statul Tennessee, s-a descoperit un mormînt circular, cu un diametru de 8 metri și jumătate, în care se aflau nouă schelete, din care șapte îndreptate cu capul spre nord, iar două cu capul spre sud. Sub capul unuia dintre acestea s-a găsit piatră cu inscripția, bănuită la început a fi scriere indiană. Abia în zilele noastre, profesorul Gordon, citind literale de la dreapta spre stînga, a descoperit că e vorba de scriere ebraică.

În legătură cu aceasta mai trebuie mențio-

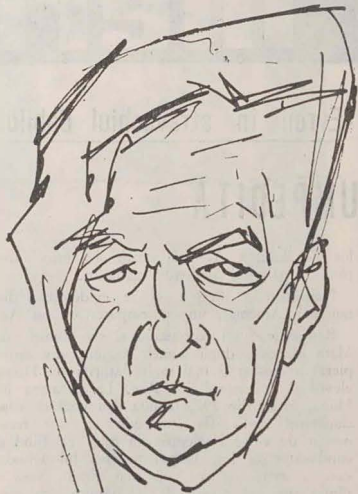
nat că încă acum 150 de ani, într-o cate despre istoria statului Tennessee, a lui John Haywood, acesta descrie o serie de monede romane, descoperite în acel loc. Nu de mîlt, niște fermieri din Louisville, Hopkinsville și Clay City din Kentucky, au descoperit pe tefenurile lor monede ebraice din timpul lui Bar Kohba. În afară de aceasta, se afirmă că ar mai exista și alte dovezi care atestă legăturile dintre evrei și populația băștinașă. Astfel, scriitorul indian James Adair, din secolul al XVIII-lea se mira de obiceiul băștinașilor din partea de sud-est a Statelor Unite de azi, de a construi orașe-refugii. Cum asemenea practici nu fac parte din tradiția indiană, s-a făcut legătura cu faptul că în Biblie, în cele cinci cărți ale lui Moise, se vorbește de șase asemenea orașe, în care cei absolviți de vină, se ascundeau de ura și răzbumarea adversarilor.

În ce privește întrebarea, cum au ajuns evreii în America, răspunsul este unul singur: cu ambarcațiuni maritime, folosînd cunoștințele de astronomie pe care le posedau prin contactul strîns cu fenicienii. Călăuzindu-se după stele, ei au străbătut Mediterana și oceanul Atlantic.

Prietenui meu, scriitorul I. Peltz

de George Sârbcea

Primele versuri, pe când eram elev de liceu, le-am trimis lui I. Peltz, la revista literară pe care o publica, împreună cu alții, în București. Versurile mele erau încercări stângace, înșălate sub înfrîurirea lui Bacovia, ale cărui autumnale și lacustre ne vrășiseră pe mulți, cu muzicalitatea lor, la începutul celui de al patrulea deceniu.

Nu știu dacă eram convins de valoarea poetică a ceea ce expedișeam scriitorului din Capitală și nici nu mai știu dacă mă așteptam cumva la apariția lor sau măcar la vreun răspuns. Cu atât mai mare mi-a fost surpriza când, după aproape o lună, poșta mi-a adus rîndurile lui Peltz, pline de înțelegere și încurajare, o adevărată *ars poetica* pentru începătorul în ale literaturii.

Scrisoarea aceea, pe care am păstrat-o multă vreme, ca să dispară în vâlmașagul ultimului război, împreună cu multe alte măturări de viață, conținea o recomandare delicată, dar hotărâtă, de a citi și de a medita stăruitor asupra celor citite înainte de a scrie, spre a-mi descoperi treptat propria voce, trimblul acela lăuntric care se cheamă personalitate. Totul era spus cu atita gingăsie, încît n-am mai simțit nici o decepție la gîndul că poezioarele mele n-au să vadă lumina tiparului.

Cred că a fost una din primele lecții literare practice pe care le-am primit încă înaintea debuturilor mele publicistice. O lecție de rară omenie, care, în loc să mă îndepărteze de literatură, m-a apropiat și mai mult de ea. Datorită ei, scriitorul I. Peltz a însemnat pentru mine un fel de ideal al omului de literă, un maestru care nu-și precupește timpul și condeie spre a răspunde personal necunoscuților ce-și dibuie începuturile, dîndu-le îndrumări și încurajîndu-i să-și dezvolte o vocație ce nu e nici măcar prea certă.

Fără a avea la o vîrstă încă fragedă experiența cunoașterii oamenilor, intuiția mi-a înlesnit să deslușesc din cele două pagini ale corespondenței ceva din sufletul și caracterul scriitorului. Nu știam nimic despre grafologie la data aceea, dar caligrafia oronată și grațioasă, vulturile de-o mlădiere aproape muzicală ale literelor mi-au trădat bunătațe și generozitatea unui om de care avea să mă lege, mai tîrziu, o caldă și dezinteresată prietenie.

Îi citisem cîteva romane și povestiri, fiind cucerit îndeosebi de „Calea Văcărești” și „Foc în Hanul cu tei”, cînd, pe neașteptate, l-am cunoscut pe I. Peltz în *carinem et ossa*. Trecuseră aproape zece ani de la scrisoarea pe care mi-o trimisese la Cluj, îmi făcusem debutul de publicist și gazetar în revistele și ziarul din provincie și București, avînd deja prietenii de breaslă și chiar unele relații mai apropiate cu scriitorii și poeții români de primă mîrmă. Cu colegii de vîrstă și preocupări profesionale comune ne întîlneam la Café de la Paix de pe Calea Victoriei. Evenimentele se precipitau spre război în toată Europa și țara noastră se găsea în obiectivul țelurilor apropiate ale setei de teritorii a smintelii hitleriste.

Cafeneaua aceea zumzăia ca un stup răscolit de agitația și discuțiile noastre aprinse și turburi, în care se alegeau taberele și se marcau, pe nesimțite, fruntările dintre două concepții de viață. Se mai aflau între noi tineri care aveau cîrind să apară în tabăra aservită unor scopuri și metode străine de ceea ce socoteam noi a fi demn de oamenii condeului, ai artei și afirmării vieții prin valorile ei perene.

Într-o astfel de societate amestecată s-a ivit, într-o după-amiază, I. Peltz, cu fața lui mobilă de actor și cu privirile vii și iscoditoare, dar radiind nu știu ce străveche întelepnicie și liniște lăuntrică. Se vorbea despre cartea lui Mihael Sebastian „De două mii de ani” și opiniile asupra ei erau, se-ntelege, împărțite. Peltz a intervenit, fără vreo introducere, în discuțiile noastre, punîndu-ne întrebarea:

— Știi cît de greu e să fii evreu în anumite epoci? Să încerci să aperi ceva ce nu se traduce în ziduri sau monedă, fiindcă e nevăzut ca aerul, însă la fel de indispensabil ca și el? De fapt, acest lucru încearcă să-l arate Sebastian în cărticica lui.

Mă așteptam la riposteale de fel curtenitoare ale unora din grupul nostru, ale căror violențe de limbaj preludeau, în ultimă instanță, violențele brutale ale faptelor lor de mai tîrziu. Înșă nici nimeni n-a spus nimic, fiindcă Peltz vorbea blind și domol, cu o umbră de melancolie în glas, care ne-a mers tuturor la inimă.

I-am privit atunci, pentru înția oară, ochii senini și adînci, ridurile ce i se îngrămădeau pe fruntea gînditoare ca niște valuri de mare, trăsăturile acelea de mim în stare parcă să exprime orice. Dar fața lui Peltz nu exprima, atunci ca și mai tîrziu, decît o nemărginită blîndețe, ceva ca o străveche întelepnicie populară, în care stăruie un strop de ironie — expresia celor ce ascultă niște cîntece de altădată sau, poate, limbajul ascuns al irumii.

Țin minte că am plecat împreună din cafeana, el hîndu-mă de braț și vorbindu-mi ca unui coleg de aceeași vîrstă și nivel literar, ceea ce, firește, nu putea decît să mă încante, evocîndu-mi scrisoarea ce mi-o trimisese cu atîția ani în urmă. Nu bănuiam atunci că vom fi, peste alți cîteva ani, colegi în aceeași re-

dacție, așa cum s-a întîmplat îndată după război, cînd am lucrat împreună cîteva timp la un ziar de dimineață, aproape cot la cot în același birou. Aveam pe vremea aceea o oarecare rutină gazetărească, dar Peltz m-a uimit — așa cum l-a uimit și pe Ion Vinea, care ne era coleg — cu usurînța sa de a se descurca în munca redacțională, de a da personalitate, printr-o iscusită întorsătură de frază, celor mai anodine știri interne sau telegrame externe, de a grupa atrăgător fapte disparate și a le conferi valoare de eveniment, de a privi asadar cotidianul cu ochi de ziarist. El m-a îndemnat să consacr pagini întregi lui James Joyce, Thomas Mann, Eminescu și alții, să scriu cîteva note polemice la adresa celor ce ple dau, cu argumente captivante dar false, împotriva permeabilității la afectivitate și emoție în artă. Față de mecanica abuzantă a civilizației moderne, care paralizăază de multe ori elanurile și pasiunile dlocotitoare, Peltz susținea, cu o fermecătoare modestie și delicată discreție, dreptul poeziei de a prezida pînă și la munca ziaristului robit succesiunii fără oprimare a zilelor.

— Renunțarea la poezie — l-am auzit spunînd — duce pe nesimțite la anularea personalității umane, fiindcă poezia se împletește cu nevoia omului de libertate, cu setea lui de a trăi mai profund, mai adevărat viața!

Scrisul său e luminat într-adevăr de focul acestei poezii a existenței, de poezia omului mîrînt și a faptului cotidian, pe care le-a evocat mereu cu o tentă nostalgică, nu însă fără nervul sarmic al artistului capabil să caricaturizeze, dintr-o necesitate adîncă de a face lumea mai bună și mai frumoasă. Datorită creației sale literare îl socotesc unul dintre cei mai acuzi observatori ai dezmoștenitorilor soartei, ai cartierelor sărace de proletari și negustori evrei, ai vagabonzilor trăind de pe urma unor rizibile expediente, ai vișătorilor căzînd pradă himerelor lor supradimensionate. Peltz însuși este un astfel de vișător, a cărui biografie se leagă nu atît de fapte, cît de cămîi, firește, în măsura în care orice carte nu este și ea un vis transformat în faptă. E o lume aparte în romanele lui, a evreilor orașeni, năzuind în cartierele lor mizere, cu o intensitate halucinantă, spre fericirea demnității și a păcii interioare, toate surprinse cu o rară poezie și sinceritate, învinerate aproape cu naturalismul francez, dar și cu un tulburător lirism, în care frazele au nu o dată o amplă unduire de elegie.

Știu de la I. Peltz că el nu și-a pus niciodată problema revoluționării scrișului, dar și-a pus-o pe aceea a revoluționării atitudinii scriitorilor față de realitate:

— În contact cu lumea și viața, scriitorul trăiește un permanent proces de modificare lăuntrică. A exprima articulat, fără eufemisme, acest proces constituie superioritatea morală și adevărata valoare artistică a oricărui scriitor.

Pe I. Peltz l-a interesat asadar mereu conținutul uman al eroilor săi, după cum tot conținutul acestui conținut l-a legat, prin prietenii de durată, de cîteva oameni care vădeau o viață spirituală bogată. Ne-am văzut de cîteva ori, în anii mai apropiați, tot la o masă de cafeana, în jurul căreia poposeau poetul Adrian Maniu, ziaristul Aurel Buteanu și Virgil Dalea, scriitoarea Sidonia Drăgușanu. Structura sa sufletească adevăta mereu oameni al căror temperament vicia nota de vitalism și încredere în omene.

Așa s-a născut și prietenia noastră. Așa s-au născut toate prietenile ce-l înconjoară pe I. Peltz peste ani vremelnic.

— De ce ții tu la mine, de peste un sfert de secol? — m-a întrebă el într-o seară.

— Fiindcă am descoperit în tine, meștere Isaac, izvorul nesecat al unei tulburătoare candidor, acea „copilărie” prelungită fără termen care face din artiști niște îndrăgostiți fără leac de om și de visele lui nemăsurate!

30 de ani de la tragedia „Struma”

În seara zilei de luni, 21 februarie a.c. (7 Adar 5732) la orele 18, va avea loc la templul coral din București, tradiționalul serviciu divin de evocare a marelui nostru învățător Moșe Rabeinu, 7 Adar fiind totodată ziua de naștere și ziua săvîrșirii sale din viață.

Cu acest prilej se vor comemora fostii rabini, conducători de comunitate, dascăli, funcționari ai obștii evreilor din București.

În același timp se va oficia pomenirea celor 769 martiri, victime ale fascismului, care au pierit pe vasul „Struma”, în ziua de 7 Adar a anului 1942.

Sărbătorirea de Purim 5732

În seara zilei de luni 28 februarie a.c. la orele 18, în cadrul serviciului divin de la templul coral din București se va citi *Meghilat Ester*. În aceeași zi și la aceeași oră, acest serviciu religios va fi oficiat la toate sinagogile din țară.

Marti 29 februarie comunitățile vor organiza tradiționalele reuniuni de Purim, în cadrul cărora se va vorbi despre semnificația sărbătorii și se vor cînta tradiționalele cîntece ale acestei sărbători.

„Calendarul cel sfînt”

Sub acest titlu, revista „*Amm Vasefer*”, a *Uniunii mondiale a ebraiștilor (Brit Ivrit Olamit)* a publicat în nr. 47—48/1971, următoarea recenzie.

Așa era denumit, uneori cu puțin umor, calendarul evreiesc tradițional, care circula în ulița evreiască. Scris cu atitea litere sfinte, încercat cu luni și cu zile, datele sfințelor sărbători, ale zilelor de doliu și de bucurie — calendarul devenise, an de an, ghidul zilelor și nopților evreiești.

În zilele noastre, se cuvine a atribui acest titlu — „calendar sfînt — calendarul care apare cu regularitate în România, în care comunitatea evreiască se bucură de drepturi și toleranță. Sfînt e acest calendar care amintește de factorul timp în istoria poporului nostru; sfîntă e de asemenea revista care apare acolo în ebraică, idiș și română. Acestea sînt rodul strădăniei și perseverenței Șef-rabinului comunității evreiești din România, dr. Moses Rosen.

În acest an a apărut și un frumos

volum, cuprinzînd atît scrierile d-sale cît și fragmente din predicile rostite de la amvonul templului, care constituie îndrumări în iudaism și în problematica sa. Cartea „În lumina Torei” este cu adevărat un îndrumător și un învățător și nu există expresie mai elocventă a luptei consecvente și neabătute pe care un păstor sufletește și educator fără seamăn o duce cu Ingerul uitării, pentru ca nu cumva Tora să fie uitată în mijlocul lui Israel. Pentru ca bătrîinii să repete și tinerii să știe și să nu uite „ștința din care au fost ciopliți”, dorurile și problemele poporului lor.

Cartea are cinci părți care poartă fiecare nume simbolice: „Să te bucuri cu sărbătorile tale”, „Figuri biblice” etc, iar la urmă un capitol „Ține minte”, închinat holocaustului. Scrișă într-o limbă românească frumoasă; toate articolele sînt pline cu citate ebraice originale, scrise cu litere ebraice și de aceea cartea își are locul între cărțile ebraice.

„Flacăra nu se stingă” e titlul ultimului eseu din cartă. E adevărat.

Hilel, din spița lui David

A spus rabi Levi: „O cronică a fost găsită la Ierusalim și scrie în ea că Hilel este unul din urmașii regelui David. (Talmud Ierusalim, Taamit IV).

Hilel s-a născut în Babilonia, în anul 3651, pe timpul celui de al doilea templu, în primul secol înaintea erei actuale. Era fiul unei familii distinse și bogate. Bărbații din familie se trăgeau dintr-o ramură respectată a tribului Benjamin, femeile din familia regelui David.

Din copilărie, Hilel s-a dedicat studiului Torei. Sevna, bogatul său frate, se ocupa cu negoțul. Era vestit pentru dragostea ce o arăta învățăților, pe care-i ajuta mult. L-a ajutat și pe fratele său Hilel. Povestese Talmudul: „Hilel și Sevna erau frați. Hilel se ocupa de învățătură, Sevna de negoț. Și i-a spus Sevna lui Hilel: „Hai să ne legăm tovarăși și să împărțim între noi partea fiecăruia!” Dar im glas s-a auzit: „Chiar dacă cineva ar da cu largă inimă întreg avutul său și încă s-ar face de ocară” (Tratat Sota 21).

Hilel a respins propunerea fratelui său. El a hotărît să plece la Ierusalim, să învețe acolo Tora de la cei doi mari erudiți ai vremii, Semaia și Avtalion. Avea 40 de ani cînd a plecat la Ierusalim, însoțit de numeroasa sa familie.

A ajuns în țară sărac, fiind nevoit să muncească din greu spre a-și întreține familia. Făcea orice, în majoritatea cazurilor munci grele, necalificative. (Rambam afirmă că a fost tăietor de lemne).

SIMHA RAZ

Citiți în pag a 12-a textul în limba ebraică

Cu aceeași durere familia dr. S. Ghinzburg și familiile înrudite anunță că s-a scurs un an de la pierderea scumpului lor

Ing. IDEL GHINZBURG
din Galați

un gînd pios în amintirea lui.

De curînd, enoriașii Comunității evreiești din Constanța l-au condus pe ultimul drum pe IACOB WURMBRAND, de 107 ani, cel mai bătrîn om din oraș.

În ultimii ani, defunctul neavînd copii sau rude apropiate, se găsea la căminul de bătrîni din oraș. El era vizitat dese de către enoriașii din conducerea comunității, care-l aprovizionau cu alimente rituale.

CITIND CARTEA ESTEREI...

(Urmare din pag. I-a)

general nenorocirea in care era sa fim zvirliti, izbutim sa ridicam Purim la rangul de sarbatoare.

Alti timp cit credem in Haman... blestemat fie Haman... si atribuiam pierzania ce ne pindea unui singur om, fie el si un ticlosos si nu sistemului tiranic ce a putut aduce la suprafata un astfel de exponent al genocidului; cit vreme ne leganam in inselatoarea iluzie a lui Mordehai...

Cartea Esterei e precedata de lectura fragmentului biblic „Aminteste-te!”... care constituie un permanent memento adresat generatiilor viitorului...

Au scrutat invatajii zarile viitorului. Clarviziunea lor a strapuns negura vremurilor. Ei au zarit popoare inlanzuite, a caror vlagă era stoarsă de către divizii ahașeroși... Au văzut un nesfârșit cortegiul de mucenici însingurați...

III

Ințelepții care au pătruns pînă în cele mai tainice cule ale concepției religiei noastre despre lume și au simțit-o adincă împlinită cu o eternă chemare către dreptate...

curse de imprejurari n-a fost scris, ca altele altele care i-au urmat, si cu singe. O chemare, prin autocaracterizarea pe care au dat-o acestei carti, in versurile finale: „Cuvintul pacii și a adevărului” — astfel își denumesc autorii Cărții Esterei...

Adevărul și pacea au fost și au rămas buni și nedespărțiți prieteni. Unul fără celălalt nu și-au putut menține niciodată existența. Încă de la început, din momentul creării omului — ne povestește folclorul midrașic — ei au fost aceia care și-au exprimat îngrijorarea...

Cartea Esterei și-a păstrat prospețimea și actualitatea pentru că dintre rîndurile ei auzim vocea crainicului ce cheamă omenirea la lupta cea nobilă pentru victoria păcii și adevărului. O citim an de an, cu evlavie și pioșenie, precedind-o de invocarea numelui sfînt al Celui ce ne cîrmuiește destinele...

„Au imela șuoc fino vlsnonn rino” Atunci gura ni se va umple de ris și limba de cîntece.

(Din volumul „În lumina Torei”)

Pentru ce nu e mistuit mărcinele ?

Dincuvîntarea de salut rostită de Eminența Sa d. Sef rabin dr. Moses Rosen la ședința solemnă de deschidere a Congresului Mondial al Sinagogilor Ierusalim, 9 ianuarie 1972

Zecile de mii de credincioși din cele șapte-zeci de comunități evreiești din România, enoriașii celor 130 de sinagogi în care n-a încetat să răsunе glasul Torei și al rugăciunilor...

Nu numai ei, acei care erau în țările românești, capătă vrauri în aceste clipe cînd vă vorbesc vouă, cei care reprezentați sînta adunare a sinagogilor din toate așezările evreiești, adunați pe pămîntul sfînt al Eretz-Israelului.

De n-ar fi fost ei, de n-ar fi fost lacrimile și dururile, rugile și idealurile, luptele și jertfele lor, de n-ar fi fost ei, cei care au revărsat cu dărnice comori de străvechi învățături, cei care au imprăștiat pe unde au trecut, gîndire și simțire umană și iudaică, de n-ar fi fost ei, ne-am fi găsit noi oare, azi, aici ?

Îngădujiți-mi să tîlmăcesc sentimentele ce mă cuprind în clipa în care subliniez în numele cui și în fața cui vorbesc, să relev un moment din capitolul biblic ce l-am citit ieri, momentul cînd Moșe Rabeinu ia cunoștință de mesajul dumnezeiesc care-l trimite să elibereze poporul lui Israel. El zărește un simbol mărcine „cuprîns de flăcări”...

Noi, cei puțini care am rămas, știm că în fața noastră stă un mare trecut, de vom fi întrebați, cum odinioară întrebata s-a marea noastră învățător, cum e posibil să rămînem în viață și să nu ne lăsam nimiciți ?

Adusem — Atolputernic mi-a hărzi această mitzva de neasemuit — adusem celor 3100 suluri sfînte pe care — cu așezare plină de bunăvoianță, de real umanism și de nobilă generozitate a guvernului român — sinagogile noastre din România le-au trimis ca dar celor din Israel.

„Au imela șuoc fino vlsnonn rino” — Veni-va vremea cînd vorbim și noi în limbă de cîntece.

Presa evreiască despre volumul „În lumina Torei”

Apariția volumului „În lumina Torei” a fost semnalată ca un eveniment deosebit de către presa evreiască de peste hotare. Numeroase ziare și reviste din Israel, Anglia, Franța, S.U.A. au publicat articole și recenzii elogioase.

„Conținutul cărții este luminos într-adevăr de lumina Torei, după concepția tradițională, cu actualizări și referiri la importante probleme contemporane care preocupă iudaismul zilelor noastre”.

(Ziarul „Maariv” — Tel Aviv, 2 decembrie 1971)

În ziarul „Davar” din 6 ianuarie a.c., prof. Arie Tartakover, președintele sacției israeliene a Uniunii Mondiale a ebraiștilor a publicat un studiu larg în care subliniază valoarea și semnificația volumului.

„Volumul „În lumina Torei”, unul din cele mai bune din lanțul creației iudaice de la sfîrșitul celui de al doilea război mondial și pînă azi merită o deosebită atenție din trei cauze: țara în care s-a apărut, personalitatea autorului și conținutul cărții”.

Profesorul Tartakover se referă în primul rînd la condițiile de deplină libertate religioasă din România, la instituțiile de educație iudaică, la activitatea prodigioasă a comunității evreiești din țara noastră, la revista noastră și la înaltul ei nivel.

Autorul articolului se ocupă apoi de personalitatea conducătorului Federației Comunității Evreiești Mozaice, d. Șef rabin dr. Moses Rosen și de rolul important pe care îl joacă în viața iudaismului mondial, ajungînd la concluzia că: „În galeria conducătorilor evrei din zilele noastre, nu există multe personalități care ar putea fi asemuite d-lui Șef rabin dr. Rosen”.

În fine, ajungînd la cea de a treia perspectivă de analiză, aceea a conținutului cărții, profesorul Tartakover spune între altele: „Alături de capitole istorice și altele consacrate holo-

cind te voi reclădi și reclădit vei fi, Israele”. Am revăzut atunci pe cei care acum 90 de ani — și sărbătorirea acestui eveniment se va face în acest an — au urcat din România alăturîndu-se chemării BILU, adică „Casa lui Iacob, să pășim în lumina lui Dumnezeu” și de aceea nu puteau numi așezarea lor decît Zichron Iacob ca și acei care, tot acum douăzeci de ani au lăsat acolo, la Focșani, în lada cea sfîntă, înscrise cu mîna lor, cuvintele legămîntului și nădejדilor și m-am văzut pe mine, purtînd în brațe același sînt sfînt aici, la Ierusalim și atunci mi-am zis: Dacă aceasta nu e o minune, atunci ce se mai cheamă o minune ?

lată răspunsul, iată pentru ce „mărcinele” nu a fost mistuită iată pentru ce stau acum înaintea voastră. Cu sprijinul și libertatea acordată de guvernul României socialiste, în sinagogile noastre pulsează viață intensă evreiască, într-insele se prăznuiesc cu căldură și cu strălucire sărbătorile noastre...

Ne bucură, deci, iubiți frați, cînd ne subliniem în mijlocul vostru, ne bucură că vă aducem vestea că sinagoga cea mare din Iași, care a împlinit în anul trecut trei sute de ani, în care se află jețul lui rabi Iehosua Heshel, „Apter Ruv”, a fost prea îngustă în acest an pentru serbare de Hanuca, că „Sinagoga din Iemn” din Piatra Neamț, pe care legenda o leagă de peregrinările lui rabi Israhel Baal Sem, stă ca o mărturie a vieții evreiești ce continuă; că în sinagoga „Malbim” din București, în templul nostru coral și în alte lăcașe sfînte nu se evocă numai trecutul, ci se plămădește și viitorul obștiilor sfinte evreiești din România.

De vreți să știți pentru ce o facem, care este forța ce ne animă ? Vă voi da răspunsul, terminînd-mi cuvîntarea prin citirea unei replici a înțeleptului rabi Zusia din Hanipole. Tirziu în noapte el sta și învăța iar soția sa îl îndemna să meargă la culcare. Alături, un vecin, cizmar, stătea și el și lucra iar soția acestuia îi adresa aceeași rugăciune. Cizmarul răspunde: „Cît timp lumina arde, trebuie să stai și să îndrepti”, Vifil duss lîhht brent, darf men farehten”. Rabinul răspunde atunci și îl soție sale cu aceeași cuvinte pline de tăc.

Continuăm, deci, noi cei rămași; continuă, deci, sinagogile noastre cele rămase; continuăm — și într-aceasta se află salutul ce-l aducem, confirmarea eternității credinței și speranței noastre în viața noastră din această găsim nezdurnică noastră voință de a împlini ruga cea care ne unește pe toți, ruga שבבב בית המדש במורה בימינו ותן חלקנו בתורתך. „Reclădește, Doamne, casa Ta cea sfîntă, curînd, în zilele noastre și dă-ne, Doamne, parte la învățătura Ta”.

causului, se află capitole despre substanța iudaismului, cu problemele sale actuale (în special cele privitoare la iudaismul din România). Toate acestea sînt studiate într-un mod care mărturisește nu numai despre vasta cultură evreiască a autorului, dar tot odată ne face să admirăm conștiința sa iudaică profundă și marile sale resurse sufletești.

Esența poporului evreu este explicată a fi nu numai aceea a unui grup religios, nu ca aceea a unei biserică care ar putea fi comparată cu altele, ci ca o apariție sui-generis pe scena istoriei, bazată pe o concepție aparte despre lume.

Autorul consideră că poporul evreu nu există numai grație trecutului său, ci și grație prezentului, precum și grație năzuințelor sale spre un viitor al său propriu”.

În recenzia apărută în numărul din decembrie 1971 al revistei „World Jewry” din Londra, publicația Congresului Mondial Evreiesc, se spune:

„Șef rabinul dr. Moses Rosen e atit de activ ca președinte al Federației Comunităților Evreiești din România și ca purtător de cuvînt al acestui iudaism, încît tindem a uita că el e și în același timp un distins învățat talmudic, un intelectual ales, un scriitor talentat și un gînditor de o structură deosebită. Cartea sa recentă „În lumina Torei” ne reaminteste aceste calități. N-a apărut încă vre-o traducere engleză sau ebraică, dar unele din eserile cărții au apărut în ebraică, idîș și în alte limbi.

Dacă ar trebui să sintetizăm pe scurta idee de bază a acestei cărți, am spune că ea este următoarea: Toră noastră este un mod de viață și nu o colecție de legi. Socialismul și Toră nu sînt în contradicție, deoarece Toră predică bune relații între om și om și o viață mai bună pentru întreaga omenire. Sărbătorile noastre simbolizează umanism, dreptate și pace.

Autorul dă o mare importanță înțelepților noștri străvechi și demonstrează că învățăturile lor nu s-au învechit de loc”.

Alte Purimuri...

În afară de sărbătoarea de la 14 Adar, unele comunități evreiești serbează un Purim propriu pentru a comemora leșirea dintr-o situație grea sau izbăvirea de un pericol iminent care le amenința. La aceste ocazii, o meghila care relatează evenimentul comemorat este citită în sinagogă. Există cazuri sînd asemenea Purimuri speciale sînt serbate de către o singură familie, în amintirea unor evenimente pe care le-au trăit strămoșii ei. În asemenea zile, membrii respectivei familii suspendă orice activitate, cîtsec rugăciuni speciale și chiar postesc.

Tipic în această privință este Purimul din Ancona, ce era sărbătorit de obștea evreiască din acest oraș italian la 21 Șvat în amintirea unui puternic cutremur de pămînt, care s-a produs la 20 decembrie 1690 și care era cit pe aici să distrugă orașul. Sărbătoarea este precedată de o zi de post (la 20 Șvat). În ambele zile se citeș rugăciuni speciale. Relatarea evenimentului, împreună cu rugăciunile speciale care se recită cu această ocazie sînt cuprinse în cartea Or Boker, tipărită la Veneția în anul 1709.

Evreii din Tripoli sărbătoreau Purim Borghel în amintirea unui eveniment petrecut în anul 1793, cînd un pirat cu numele de Borghel a cucerit orașul, izgonindu-l pe guvernatorul Ali Pașa Karamanli și supunînd pe evreii de acolo la crunte atrocități. Doi ani mai tîrziu, guvernatorul a recucerit orașul, la 29 Șvat 5553

(1793). În amintirea acestui eveniment, evreii din Tripoli au instituit Purim Borghel.

Purim de la Senora era sărbătorit de obștea evreiască de pe insula grecească Chios în amintirea a două evenimente: unul petrecut în anul 1595, cînd un escadron format din 500 soldați ai lui Ferdinand I., duce de Toscana, comandat de Virginio Orsino, a debarcat pe insulă. Celălalt eveniment s-a petrecut în anul 1820, în timpul războiului greco-turc. Se zice că în

(Continuare în pag. VII-a)

ÎN LUMINA TOREI

de șef rabin dr. Moses Rosen

Volumul poate fi procurat de la Federația Comunităților Evreiești Mozaice sau de la comunitățile evreiești din țară.

PURIM

5732

פורים
תשל"ב

Sorții au căzut, dar altfel decât plănuise Haman...

La 14 Adar sosește Purim-ul, vesel și popular. E o semi-sărbătoare care are multe puncte comune cu Hanuca, dar și o deosebire esențială. Dacă de Hanuca simbolul caracteristic este lumina — căci atunci prăznuim salvarea credinței ce fusese amenințată de tiranul Antiochus — de Purim celebrăm salvarea fizică a poporului de nimicire. Intr-adevăr, așa cum relatează Cartea Esterei, evreii răspîndiți prin cele 127 provincii ale imperiului lui Ahașveros fuseseră amenințați cu exterminarea, la instigația ambițiosului și vanitosului Haman, descendentul lui Amalek. Încă odată au scăpat ca prin minune. Totuși, în relatarea acestor evenimente, așa cum a fost acceptată în canonul biblic, nu se spune niciodată că ar fi vorba de o „minune” și — fenomen unic în Biblie — numele lui Dumnezeu lipsește cu totul din „Sutul Esterei”.

POSTUL ESTEREI

Ziua de 13 Adar, ajun de Purim a fost acceptată ca zi de post, sub numele de Taanit Ester. deși nu este o instituție biblică. Dacă Purim cade duminică, postul neputînd să se țină de Sabat, este deplasat și se ține joi care precede. După părerea unora dintre erudiții noștri — între care și Maamonié — el a fost stabilit în amintirea celor trei zile de post și reculegere pe care Ester și le-a impus sieși precum și evreilor din Susa, înaintea hazardatei sale intervenții pe lângă rege. (Ester 4, 16).

În seara de 13 Adar, înainte sau după rugăciunea de Minha, se obișnuiește să se doneze trei Mahatsih Hașekel, adică trei monede sau bancnote în amintirea contribuției ce se plăteau în perioada templului, în cursul lunii Adar. Acești bani sînt apoi distribuiți săracilor comunității.

MEGHILAT ESTER,
CRONICA ACELOR EVENIMENTE

După oficierea rugăciunii de Maariv, se citește cu solemnitate Meghila, prima mișva de Purim. Lectura se va repeta a doua zi de dimineață, după ce se citește din Tora, din pericopa săptămîinii — atacul lui Amalek din deșert. Fiecare credincios trebuie să asculte sau să citească el însuși din Meghilat Ester, scris pe pergament conform regulii, fără greșelă sau omisiune. Trebuie multă atenție pentru a nu se pierde nici un cuvînt. Tradiția a statornicit obiceiul ca enoriașii să-și manifeste zgomotos bucuria bătînd din picioare și acționînd hîrtitoarele de fiecare dată cînd unul pronunță din numele lui Haman. Mulți urmăresc într-o Meghila lectura făcută cu voce tare de către oficiani. Înainte, acesta a desfășurat manuscrisul, apoi l-a îndoit, filă cu filă „ca pe o scrisoare”, citirea Purim-ului” cum se spune. După trei binecuvîntări (Binecuvîntat Ji Tu... care ne-ai poruncit să citim Meghila... care ai făcut minuni pentru strămoșii noștri în acele zile, în acea perioadă... care ne-ai ținut în viață ca să ajungem această perioadă) se începe citirea psalmodiind după tradiție, urmînd apoi recitarea și astfel cele zece nume ale fiilor lui Haman vor fi pronunțate fără pauză, ca pentru a arăta că au sîrșit în același chip și în același timp. O ultimă benedictiune, apoi urmează lectura unor piyutim (poeme religioase) care preced rugăciunile obișnuite de încheiere.

O ZI PLINĂ DE VESELE

Ziua de 14 Adar este foarte încărcată. În primul rînd trebuie îndeplinită cea de a doua mișva de Purim, instituită de Mordehai și de autoritățile religioase din timpul său, denumită „trimțerea reciprocă de cadouri și de danii pentru săraci”. Cadourile comestibile — dulciuri, prăjituri cu miere, Hamantaschen, fructe. E o atmosferă de veselie și prietenie, din care nu

lipsesc farsele. Dar rabinii recomandă în special să se dea mai multe daruri săracilor: nimeni nu trebuie să refuze o mîna care i se întinde.

Cea de a treia mișva, de asemenea obligatorie, rezervată pentru ultima parte a zilei, după rugăciunea de Minha: este Seudat Purim, masa festivă, care se poate extinde și asupra zilei de 15 Adar, Purimul din Susa.

Credincioșii se bucură de Purim; în multe comunități există tradiția balurilor, mascate și costumate, se fac vizite și mese în familie etc.

Etimologic, Purim vine de la cuvîntul pur, sorți în limba veche persană. Căci, ne spune Meghila, Haman a stabilit prin tragere la sorți data de 14 Adar în care să-și pună în aplicare planul de exterminare a întregii colecții evreiești. Numai că deznodămîntul a fost cu totul altul. Sorții s-au întors împotriva călăului, spre bucuria victimei.

Cine a fost Ahașveros?

Cartea Esterei a suscitat multe comentarii și controverse, îndeosebi privind perioada în care se situează faptele descrise cit și autenticitatea eroilor principali.

Astfel, unii istorici ai anticității au susținut că Ahașveros ar fi sinonim cu regele abamenid Xerxes.

Profesorul german G. Grotensend a reușit în secolul trecut — în urma unor laborioase studii — folosind limba din Avesta, cartea sfîntă a vechilor perși, să descrie scrierea cuneiformă din unele inscripții persane, stabilind că Xerxes este Hșarsa, Hșayarsha, Hșayarsku ceea ce ar corespunde cu numele de Hșayarsha din scrierea hieroglică a egiptenilor.

De altfel și denumirile regilor Cyrus, Darius, Artaxerxes din dinastia abamenidă sînt tot greșite, corespunzînd în vechea limbă persană lui Darayavans, Dareyavos pentru Darius, Artashava pentru Artaxerxes etc.

În Biblie, în afară de Cartea Esterei, numele lui Ahașveros este citat în cărțile Ezra și Nehemia. În capitolul al IV-lea din Ezra găsim chiar o cronologie a cîtorva monarhi perși din acea epocă. Astfel în versetul al V-lea din acest capitol, se arată în textul ebraic, în care e scris parțial capitolul respectiv (restul fiind scris în limba arameică „oate zilele de la Coreș, regele Persiei pînă la domnia lui Darjaves, regele Persiei” și în continuare, în versetul următor „și la începutul domniei regelui Ahașveros”, și în versetul al VII-lea „și în zilele lui Artahășta (Artaxerxes III.)

Rezultă deci, că domnia acestor regi a avut următoarea succesiune: Cyrus, Darius, Ahașveros și Artaxerxes.

Comparînd aceste date cu cele din istoriografia universală rezultă că:

Regele Cyrus al II-lea cel Mare, fiul lui Cambyses a domnit în anii 559—529 î.e.n., transformînd Media în provincie persană, ocupînd și Babilonul;

Una din trăsăturile tradiționale demne de menționat ale Purimului, este caracterul lui degajat, de neconformism. În special pentru cursanții ieșivelor, Purim era ziua cînd le era îngăduit să se comporte liber, manifestînd o ironie muscătoare față de conducătorii comunității și față de propriii lor învățători. Tinerii compuneau cîntece caraghioase, pe care le psalmodiau în ritmul unor melodii liturgice și talmudice. Prin ele, imitau de cele mai multe ori stilul cunoscutului „Tractat de Purim”, o parodie scrisă în gen talmudic, în jurul anului 1300 de Kalonymus ben Kalonymus, poet și traducător ce a trăit în Franța.

O problemă controversată a fost dacă actorilor Purimspilurilor — care de cele mai multe ori erau cursanți ai ieșivelor — le este sau nu îngăduit să poarte haine femeiești. Unii rabini au dus o lungă dispută în jurul acestei practici. Prima breșă în acest tradițional tabu, care interzicea ca bărbații să poarte haine femeiești și invers, a fost făcută, se pare, în Italia, de către rabinul Ichuda Mintz (secolul al XVI-lea) care a autorizat această practică. Rabinul Joel ben Șmuel din Polonia s-a opus cu hotărîre acestui obicei, precum și purtării măștilor.

În Cartea datinilor, scrisă de Iosef ben Natfali Hertz Levi din Worms (1604—1678) a descris un alt obicei popular de Purim, mai ales printre cursanții ieșivelor.

„În ziua de Șabat după Purim, dis-de-dimineață, cursanții se duc la o casă situată mai departe de sinagogă. Acolo își îmbracă hainele și pălăriile de sărbătoare și părăsesc casa doi câte doi, precedați de un băiat îmbrăcat în o mascărie, care dansează și face tot felul de comicità... Procesiunea străbate, gălăgioasă, străzile, pînă ajunge la sinagogă. În sinagogă iau loc pe bimih (locul de vază). În tot cursul

anului aceste locuri sînt ocupate de conditorii comunității, dar în acest Șabat, toate le cedează cursanților”.

În secolul al XVI-lea apar primele Purimspiluri care înfățișează pe Purim-rabin, pe naj-variantă al „regului de Purim”, pe printre evreii și neevreii din Italia.

Mai tîrziu, în comunitățile evreiești din Lonia și Lituania s-a răspîndit obiceiul de a alege un Purim-rabin, care avea misiunea a distra publicul recitînd și interpretînd sete și povești fără sens, povești fantastice etc. Există relatări despre asemenea Purim-rabini de la diferite curți hasidice, căror „predici” au devenit celebre. Limită liberă al acestor predici, care se potriveau de bine cu starea de spirit de Purim, a dat o trăsătură specifică a Purim-spilurilor, ce răspîndit, în diferite versiuni, în toate comunitățile evreiești din Europa.

În lumina acestei tradiții statornicite, se trata Purim ca pe o sărbătoare laică, nu se prinzînd faptul că scriitorii evreii și-au pus libertatea de a persifla însăși sărbătoarea Purim.

Astfel, Pereț respinge ideea că Ester a „o nobilă fiică ce și-a salvat poporul. Iată a scris acest clasic al literaturii idish în 1896: „Purim nu e sărbătoare; febra nu seamnă boală — spune proverbul. Cel care prins de febră are halucinații nu este de diat; cu atît mai puțin poporul a căruia eliberare este Purim. Nu pentru că eliberarea a fost opera unor miini bărbătești. Mirlelor nu li se cere să poarte cozorăci, avem de ce ne rușina cu Deborah. Jaa Iudith.

Dar Esterei trebuie să-i mulțumim pe prima victorie pe care am avut-o nu în trieva, nici asupra, ci sub un rege străin...

Purim este o sărbătoare pentru creștinii zicanți masași și pentru un popor ce are... „Dansează în paturi străine, bieti suflet răsît; dansează pe mormîntul mindrii; boiuită — dacă poți!”

O generație mai tîrziu, Ișic Manger, în de poeme Meghila-Lider a reluat această creștin creind un nou personaj în povestea Purim — pretendentul Esterei înainte ca aceasta fi ajuns la curtea regelui Ahașveros. Tîm un croitor dintr-un ștetil este executat pe că „a atentat la persoana regelui”, iar mai lui, lamentîndu-se la țarpat, cîntă: Drept ar fi ca Estera

Să zacă în această groupă
Ea nu s-a interesat niciodată de el
Pe cînd era la popreață.
Nu se gîndește decît și serbeze Purimul,
Vai de Purimul ei,

Al ei și cel vecinului ei Mordehai
Acest mijlocitor, acest sauc de ban!

Un alt scriitor, Haim Sloves, dramaturg contemporan de limbă idish din Franța, relatează în lucrarea sa autobiografică cum a scris Purimspil în zilele întunecate de la începutul celui de al doilea război mondial.

„După panica produsă din primele zile de război, după evacuarea copiilor și femeilor Parisul a fost deodată cuprins de o lăstranie. În „orașul lumina” învăluit în beașteptînd ordinul de mobilizare, cu fetele camuflate, m-am apucat să scriu. Desigur, piesă de teatru. De data aceasta în idish, mele piesei: Prăbușirea lui Haman.

În celebra sa piesă, Pirandello a inventat personaje în căutarea unui autor. O temă de vîrăstă, indiferent de sfera ei de acțiune, impune de la sine scriitorului și că el este de atîta forță, încît singura cale de a se elibera este de a i se supune.

Un Haman rău, cel mai rău care a existat vreodată și-a propus ca țel exterminarea poporului fără apărare. Puterea lui Haman fără de seamăn, mergea din victorie în victorie. Dar în străfulnecul sufletului poporului s-a născut ardea credința optimistă care l-a salvat de neînvins. Acest optimism popular s-a vădit scriitorului exact în ceasul celui mai mare pericol.

În mod cu totul natural, tema despre Haman a dus la forma de Purimspil, această formă de teatru evreiesc cea mai veche și cea mai gînală care mă ține de mult timp...

Iată, două moduri, deosebite de a face Purim-spilul.
MAX ROSENBERG

AVRAM RABINOVICI

Alte Purimuri

(Urmare din pag. V-a)

ambele cazuri o gospodină care coccă piine a atins cu coada incinsă a vâtraiului un tun, al cărui proiectil a luat foc, trezind pe inimic și provocând inceperea ostilităților. E de menționat că acest lucru a fost posibil deoarece la fel ca și în alte locuri, evreii de pe insula Chios trăiau într-un bastion al fortăreței. Rezultatul luptei a izbăviri de evrei de suferințe, iar gospodina în chestiune a primit un edict prin care i se acordau unele privilegii, atât ei cât și obștei.

Evreii din Florența comemorează la 27 Sivan o întâmplare din anul 1790, când au fost salvați de către un episcop de atacul unei mulțimi dezlănțuite. Serbarea este precedată, la 20 Sivan, de post. Amănuntele acestei întâmplări, pe care o comemorează credincioșii din Florența la Purimul din Florența se află într-o lucrare în limba ebraică, apărută în 1791.

Purimul din Gumeldjina, numit de popor și Purimul bandiților se referă la o întâmplare petrecută în anul 1786, când 5000 de briganzi din munți, încercând să jefuiască orașul turcesc Gumeldjina, de lângă Adrianopole, au pătruns în bastionul locuit de evrei și i-au terorizat. După ce guvernatorul a reușit să-i gonească pe bandiți, evreii au fost acuzați că... au colaborat cu călăii lor. Până la urmă însă, ei au reușit să-și dovedească nevinovăția.

Pentru comemorarea faptului de a fi scăpat de o dublă nenorocire, ziua de 22 Elul a fost declarată de rabini Purim local. Întâmplarea este relatată în cartea *Iosif Daat*, apărută în anul 1888, la Adrianopole.

În responsa Nr. 49 a lui rabi Moses ben Isaac Alaşkar se menționează Purimul din Lepanto, sărbătorit la 11 Tevet de obștea evreiască de acolo, în amintirea scăpării miraculoase dintr-un mare pericol.

În cartea „Povestiri istorice din ghetoul din Praga” de Mathias Kisch, apărută la Viena în anul 1888, găsim un exemplu de Purim cu caracter familial. Este vorba de Purimul perdelelor serbat de familia unui anume Hanok ben Moses Altschul din Praga, la 22 Tevet, în amintirea eliberării sale din închisoare în următoarele împrejurări. În anul 1623, din palatul guvernatorului, prințul Lichtenstein, au fost furate niște perdele. Administratorul palatului a făcut cunoscut în toate sinagogile că acd care se află în posesia perdelelor furate să le predea de îndată frunțașului obștei. Ele au fost aduse la Altschul de către un coreligionar care le cumpărase de la doi soldați. Guvernatorul a cerut să i se indice numele cumpărătorului, spre a fi pedepsit. Din considerente umanitare, Altschul a refuzat să-l denuncie, drept care el însuși a fost arestat și condamnat la spânzurătoare. În cele din urmă, cu asenti-

mentul obștei Altschul a divulgat numele vinovatului și a fost pus în libertate. Până la urmă și acesta a scăpat cu viață, fiind osindit la o amendă de 10 000 fiorini.

Toate acestea au fost relatate de Altschul în *Meghilat Pure ha-Kelaim* (Sulul despre Purimul perdelelor) și a dispus ca toți urmașii săi să citească această carte în ziua de 22 Tevet, zi în care a fost eliberat din închisoare și să o comemoreze prin post și mulțumiri lui Dumnezeu. Această întâmplare a servit ca temă unui roman de Mathias Kisch.

Alt Purim cu caracter familial este cel instituit de rabi Iom Tov Lipmann Heller în anul 1644. După cum reiese din cartea sa *Meghilat Ehab*, în anul 1630, ieșind cu bine din cumplite încercări, el a hotărât ca urmașii săi să postească în ziua de 5 Tamuz, când au început necazurile sale. 14 ani mai târziu, supărățile fiind sfârșit prin alegerea sa ca rabin al Cracoviei, a stabilit ziua de 1 Adar ca zi de Purim pentru familia sa.

Comentarii talmudice

Și a fost...

Vaiehi biyemei Ahaşveros „Și a fost pe vremea lui Ahaşveros... Rabi Levi spune: O tradiție exegetică evreiască ne învață că expresia vaiehi este întotdeauna o introducere la o nenorocire... Rav Aş precizează că termenul vaiehi, luat în sine, este ambivalent. Numai atunci când este urmat de cuvântul biyemei el anunță incontestabil o nenorocire. (Meghila, 10 b)

Teza lui rabi Levi se sprijină pe faptul că cuvântul vaiehi începe cu vav, interjecție exprimând o nenorocire. Rabi Levi citează numeroase versete în sprijinul teoriei sale, dar înfățișează și versete în care, în mod vizibil, vaiehi nu evocă nici o nenorocire. Rabi Aş propune să rectificăm teza lui rabi Levi. După el, expresia vaiehi este ambivalentă; odată este introducere în relatarea unei nenorociri; altă dată nu. Numai expresia vaiehi biyemei evocă neîndoiește, nenorocirea.

Se pare că ceea ce influențează în mod decisiv interpretarea lui rav Aş este spiritul lui Vav habipuk (conjuncție succesivă). În ebraică, vav habipuk exprimă o concepție filozofică a noțiunii de timp. Iudaismul nu face distincție între trecut și viitor. Ceea ce a fost, va mai fi, și ceea ce s-a petrecut, se va mai petrece (Ecl. 1,9). În consecință, rav Aş refuză să admită că termenul vaiehi exprimă în mod unilateral nenorocirea. Vaiehi e ambivalent și poate să se refere simultan și la trecut și la viitor: A fost sau va fi. E adevărat că în multe versete biblice după vaiehi urmează relatarea unei nenorociri, dar regula nu e fără excepție și vaiehi poate tot atât de bine să indice fie o nenorocire, fie o continuare fără lacună. Când însă vaiehi este urmat de biyemei nici o îndoială nu mai e posibilă. Este, în mod cert, vorba de o nenorocire, deoarece expresia biyemei (pe vremea lui...) este opusul noțiunii de continuitate neîntreruptă. Ea evocă o perioadă limitată și nu durata fără limită a unui timp neîntrerupt.

Șovăiala Esterei

Unde apare Ester în Tora? În versetul Veanoki Haster astir „Îmi voi ascunde fața mea în ziua aceea”. (Deut. 31, 18).

Dacă acest pasaj din Ghemara este redus la sensul său literal, nici întrebarea, nici răspunsul nu par satisfăcătoare. Într-adevăr, vrea oare Ghemara să știe dacă numele Esterei figurează în Tora? Se știe doar că Ester nu este un nume ebraic; numele ebraic al Esterei era Hadasa, fapt pe care Cartea Esterei îl menționează în mod expres. Pe de altă parte, dacă e exact că anumite litere din cuvintele Haster astir, regrupate alfel dau cuvântul Ester, nu e mai puțin adevărat că acest nume nu figurează explicit în acest verset al Tora.

Deci, intenția Ghemarei atunci când a ridicat această problemă a fost cu totul alta. Ea nu avea în vedere etimologia sau referirea biblică la prenumele Ester, ci urmărea să afle sursa biblică a bizarei izbăviri ai cărei beneficiari au fost evreii contemporani cu Ester. Așadar, Ghemara se întreabă dacă o salvare de acest gen este menționată în Tora, fie și în mod aluziv. Căci n-a consenmat oare Tora cu anticipație destinul nostru, toată istoria noastră în conformitate cu conduita noastră viitoare? Printr-o serie de aluzii clare, Tora ne arată că alianța încheiată între Creator și patriarhi este imuabilă. Nenorocirea va putea, fără îndoială, să lovească pe descendenții patriarhilor în măsura nestatorniciei lor, dar alianța divină nu rămâne mai puțin valabilă, și ca atare izbăvirea va veni, orice s-ar întâmpla. Totuși, această izbăvire va putea să ia forme multiple. Ea va putea fi evidentă sau criptică. Evidentă, adică miraculoasă, răsturnând toate legile naturii. Criptică: chiar dacă am fi lipsiți de merite, izbăvirea își va croi totuși drum, dar în acest caz prin intermediul legilor naturii: „Minunea” de Purim este o izbăvire de acest gen. Evenimente normale, comportarea anumitor ființe umane ca Ester, care a avut har în ochii regelui, nu salvat pe fiii lui Israel de exterminare. Și la aceasta se referă întrebarea din Ghemara: Unde, în profetia lui Moșe, există vreo aluzie la minuni de acest fel, care se realizează în mod ascuns și discret? Răspunsul se impune de la sine: în versetul 18 din capitolul 31 al Deuteronomului, care anunță că Dumnezeu își va ascunde fața, la fel ca un rege milostiv, care trebuie să-și pedepsească supușii. În momentul critic, el hotărăște să-i izbăvească, dar în loc să fie el însuși instrumentul salvării, însărcinează pe altul cu această misiune, care o va împlini în locul său.

Natura miracolului

„Ester se opri în curtea interioară a palatului regal” (Est. 5, 1).
 Rabi Levi ne învață: În momentul când a pătruns în sala idolilor Șehina (spiritul divin) o părași. Atunci Ester strigă: (Ps. 22, 2) „Doamne, pentru ce m-ai părăsit? Li vei lua în nume de rău celui care greșește din nebagare de seamă la fel ca celui care o face cu intenție, celui ce a păcătuit fără voie la fel ca celui cu premeditare? Sau poate pentru că l-am făcut pe Ahaşverus cine, spunînd (Ps. 21, 22): „Izbăvește de sabie sufletul meu și din ghiara cînelui viața mea?” Ea se hotără atunci să-l numească leu, căci scris este: „Izbăvește-mă din gura leului” (Ps. 21, 23).

Rabi Iohanan ne învață: Trei îngeri au intervenit în acel moment în favoarea Esterei: unul îi înălță fruntea, altul întinse asupra ei un văl al iertării; al treilea lungi sceptrul regelui.

(Meghila, 15 b)

...Ester porni, încercînd să-și salveze poporul. Când intră în palatul regal, puterile o părăsiră și se opri descurajată. „Ea se opri în curtea interioară a palatului regal”. Știa totuși că misiunea ei avea un caracter sacru, că se ducea să opoind anularea decretului crud și samavolnic. De unde, deci, deodată această slăbiciune, acest sentiment de panică, de descurajare? De ce acest strigăt: „Doamne, pentru ce m-ai părăsit?”

Pentru că în acel moment critic Ester a avut deodată senzația că e pe cale să se împlinească pedeapsa pentru marea greșală, pe care a comis-o măritîndu-se cu regele Peșilor. Și atunci începu să se zbuciume: e posibil, se întreabă ea, ca Dumnezeu să pedepsească greșeala involuntară, la fel ca pe un păcat intenționat? Nu l-a luat, oare, pe rege drept șor, din constrîngere, nicidecum din propria sa voință?

Ea începu să caute o altă cauză a panicii sale și crezu că a găsit-o într-o nuanță psihologică deosebită. Într-adevăr, nu-l consideră ea, oare, pe soțul ei drept o creatură ciudată? Îndată Ester revine asupra acestui lucru și se hotărăște să-l numească leu. Leul este și el, desigur, o creatură ciudată, dar are în sine ceva din majestatea unui rege.

Apoi Ester își spune că panica ce a cuprins-o nu e, poate, o pedeapsă dumnezeiască, ci izvorăște din strălîndul propriei sale ființe. Ea a început prin a-l privi pe rege ca pe un animal sălbatic și iată apar trei îngeri, ceea ce vrea să spună că Ester a descoperit în ea forțe spirituale susceptibile de a-i reda curajul. Întîi își revine în fire și își înalță capul într-o atitudine curajoasă. Apoi își amintește că dacă regele a ales-o dintre atreia atele, a făcut-o din cauza frumuseții și grației sale și acest sentiment o învăluie ca un văl al iertării. Cea de a treia sursă care îi ridică moralul este simpatia pe care i-o manifestă regele atunci când întinde spre ea sceptrul de aur.

Acești trei factori la un loc i-au dat Esterei tărie și ea a început să-și continue drumul.

STIRI

ידיעות

SCRISORI EBRAICE

Într-o culegere de scrisori ebraice, tipărită sub îngrijirea lui Avram Yaari, se află unele documente extrem de interesante.

Cea mai veche datează din anul 593 înaintea erei noastre, și a fost trimisă de profetul Irmiahu evreilor exilați în Babilon. O altă scrisoare a fost adresată pe la mijlocul secolului I. al erei noastre de Gamliel cel bătrân, președintele Sanhedrinului, evreilor exilați în Babilon, Grecia și în alte locuri, prin care le comunica hotărârea Sanhedrinului de a adăuga o lună suplimentară anului în curs.

O scrisoare mai „recentă” este cea trimisă de rabi Șlomo ben Iehuda din Ierusalim, în anul 1033 unui coleg din Al-Fostat, prin care îi descrie cutremurul de pământ care a avut loc în luna decembrie a anului 1033.

Într-o scrisoare din anul 1267, Nahmanide (Ramban) descrie fiului său din Spania călătoria la Ierusalim, cum a construit acolo sinagoga, cum a fost ajutat de evreii din Sihem care au trimis câteva Sefer-Tora.

În 1606, rabi Șlomo Slumiel Meinstel care venise cu patru ani înainte la Safed, scrie rabinului Isahar Bern din Kremnitz despre cabaliștii din Safed și laudă modestia conducătorului lor, Ithac ben Luria — Arie —, care învăța că nici unui înțelept nu trebuie să-i fie rușine să scoată singur apă din fântână și să poarte ulciorul pe umăr sau să meargă în piață pentru a-și cumpăra singur legume, sare, pîine.

MEMORIALUL DE LA DACHAU

De la inaugurarea memorialului ui de la Dachau, din anul 1965, acesta a fost vizitat de peste două milioane de persoane.

După cum se știe la Dachau naștii au creat unul din primele lagăre de concentrare, îndată după venirea lor la putere, în anul 1933.

TEZA DE DOCTORAT DESPRE GHERSONIDE

La Sorbona și-a susținut teza de doctorat rabinul Charly Touati. Tema tezei a fost opera rabinului-filozof Levi Ibn Gherșon, denumit și Gherșonide, care a trăit în sudul Franței, între anii 1288—1344.

O CĂSĂTORIE EVREIESCĂ LA NEW-DELHI

Recent, o importantă revistă indiană a publicat pe prima pagină un reportaj despre o căsătorie evreiască, celebrată de curând la sinagoga Eliahu din New-Delhi. Cu această ocazie a consacrat câteva pagini descrierii ceremoniei și obiceiurilor evreilor din India.

Pe lângă respectarea ritualului tradițional, comun celor trei comunități existente — Bnei Israel, Cochîn și Bagdadî — fiecare dintre ele practică și obiceiuri adoptate sub influența mediului înconjurător. De la tradiția comună evreiască provine obiceiul de a sparge un pahar la sfârșitul ceremoniei, precum și baia rituală pe care mireasa o ia în ajunul nunții. Tradiții indiene i se datorează obiceiul de a unge mâinile și picioarele miresei cu un ulei aromat.

În comunitatea evreilor din Cochîn, mirele poartă o zi în-treagă înaintea căsătoriei, conform tradiției evreiești. Aici există eșul că nunta va fi celebrată sub auspicii favorabile dacă mai multe femei măritate prepară vinul pentru nuntă din struguri proaspeți.

Mireasa îmbracă rochia pre-nupțială și se duce cu familia și prietenii, în procesiune, la sinagoga. Ea se apropie de altar și se roagă cu căldură, invocând binecuvântarea divină asupra ei și a soțului ei. Apoi, la fel, în procesiune se întoarce acasă și își îmbracă rochia de mireasă.

Mirele, în casa căruia se prepară un ospăț îmbelșugat, îmbracă costumul nupțial și pleacă la sinagoga, unde așteaptă mireasa. El e însoțit de doi martori și are la el verigheta de argint, pe care o va da miresei ca simbol al legăturii lor. Verigheta este la fel pentru toți, vrînd astfel să arate că în ochii lui Dumnezeu toți oamenii sînt egali. Mireasa poartă un voal lung, pe care nu-l va ridica decît în timpul ceremoniei.

EVREII DIN ETIOPIA

În orașul Asmara din Etiopia trăiesc 120 de familii evreiești. Comunitatea posedă o sinagogă, unde se oficiază de trei ori pe zi.

În Asmara se găsește și câteva familii de falași, recunoscuți ca evrei.

Și la Adis-Abeba, capitala țării, există o mică obște evreiască. Ea și-a propus să construiască o sinagogă modernă și un centru comunitar.

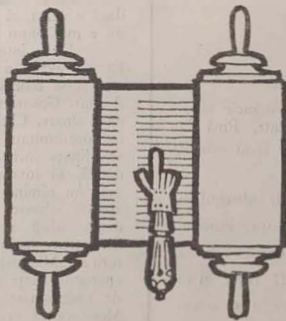
Evreii din Etiopia se bucură de deplină libertate religioasă.

CORANUL ÎN LIMBA EBRAICĂ

În editura Masada din Tel Aviv a apărut traducerea integrală ebraică a Coranului, cartea sfîntă a mahomedanilor.

Autorul traducerii este dr. Aaron Șemeș, specialist în limba arabă.

Presă ebraică apreciază calitățile literare ale acestei versiuni.

MOARTEA UNUI TALMUDIST

Profesorul Hanoh Albeck, cunoscut talmudist a decedat în vîrstă de 82 de ani, la Ierusalim. El a fost șeful secției Talmud a Universității ebraice și membru al Academiei de științe din Israel. În 1969 i s-a atribuit premiul Bialik pentru cartea sa „Introducere la Talmud”. El este și autorul unui cunoscut comentariu al Mișnei.

TORA DE LA BELSEN

Recent a fost inaugurată în Israel o sinagogă ce a primit în dar un Sefer-Tora din sinagoga ce a fost amenajată pe teritoriul fostului lagăr nazist de la Belsen. Sulul a fost adus la noua sinagogă de către dr. Zvi Azaria, fost rabin la sinagoga din Belsen.

UNDE SE ASCUNDE MENGELE ?

Procurorul general din Frankfurt pe Main a făcut cunoscut instituirea unui premiu de 50 000 mărci, ce va fi acordat aceluia care va pune la dispoziție informații care să ducă la arestarea lui Iosif Mengele, „Îngerul morții” din lagărul nazist de la Auschwitz.

După cum am mai relatat, există indicii serioase care fac să se creadă că acest mare criminal de război ar trăi sub o identitate falsă într-un din țărilor Americii de sud.

TAPISERIE CU TEMĂ BIBLICĂ

La muzeul Cluny din Paris se află expusă pentru prima dată o tapiserie din secolul al XVI-lea, intitulată „David și Bat Seva. Avînd o lungime de 75 de metri, este una din cele mai mari piese de acest gen.

ANTOLOGIE DIN LUCRĂRILE ȘEF RABINULUI FEDER

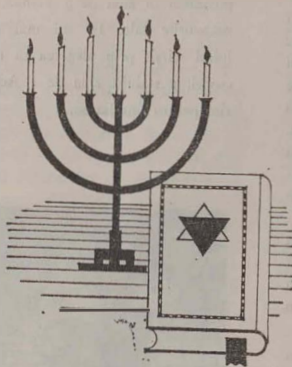
Consiliul comunităților evreiești din Cehoslovacia a hotărît să cinstească memoria fostului Șef rabin dr. Richard Feder, decedat în cursul anului trecut la vîrstă de 90 de ani, prin editarea unei antologii din lucrările sale. Volumul va apare sub îngrijirea dr-ului Rudolf Iltis.

ÎN AMINTIREA LUI NELLY SACHS

Cu ocazia împlinirii a 80 de ani de la nașterea lui Nelly Sachs, poeta distinsă cu premiul Nobel (decedată în anul 1970) la Biblioteca regală din Stockholm au fost amenajate două săli memoriale, în care se află arhiva și cărțile acesteia.

SEMINAR SEFARD ÎN URUGUAY

În Uruguay a avut loc un seminar la care au participat 75 conducători ai comunităților sefarde de pe continentul sud american. În centrul discuțiilor au stat probleme legate de congresul sefarzilor din America latină, ce se va ține în luna august la Buenos Aires.

TEVIE LĂPTARUL VORBEȘTE FRANȚUZEȘTE

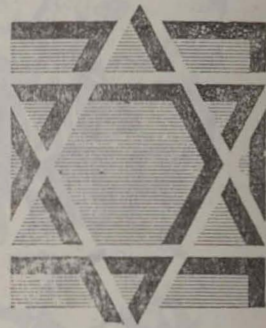
„Prin bunăvoința unui traducător, firește : Edmond Fleg. Versiunea franceză a povestirii lui Șalom Alehem a apărut recent într-o nouă ediție, la Albin Michel din Paris.

UN NOU COTIDIAN ÎN LIMBA IDIȘ

La New York a început să apară noul cotidian în limba idiș „Idișe Tzaitung”, după încetarea apariției cotidianului „Tug Morgen-Jurnal”.

OBȘTEA DIN OLANDA

După date recente, Comunitatea evreiască din Olanda numără 30 000 de suflete. Dintre aceștia 17 000 locuiesc la Amsterdam, Diemon și Amstelveen și aproape 3 000 la Haga și Rotterdam. Restul populației evreiești formează noua comunități în localitățile Hilversum, Utrecht, Arnheim, Haarlem etc.

UN NOU VOLUM CU MEMORII DIN TIMPUL PRIGOANEI NAZISTE

În editura Arani Verlag-Berlin, a apărut cartea lui Ruth Eisner „Nu numai noi” (Jurnalul unei evreice din Berlin), descriind peregrinările unei fete, care la 17 ani (în 1939) fugind din Berlin a trăit în Olanda, Anglia, Statele Unite pentru a se întoarce în cele din urmă la Berlin.

EXPOZITIE AUSCHWITZ ÎN BERLINUL DE VEST

Conducerea Muzeului fostului lagăr nazist Auschwitz anunță că va deschide în Berlinul occidental o expoziție în cadrul căreia vor fi expuse documente și fotografii înfățișînd ororile săvîrșite în acest lagăr al morții.

MEDALIE COMEMORATIVĂ

Spre a marca împlinirea a 300 de ani de la înființare, comunitatea evreilor din Berlinul occidental a emis o medalie jubiliară. Aversul ei înfățișează sediul comunității iar reversul poartă gravată inscripția : „Berlin 1671—1971, 300 de ani de existență a Comunității evreiești”.

O CARTE NU CA TOATE CĂRȚILE

Comitetul foștilor deținuți ai lagărului nazist de la Theresienstadt a publicat o carte conținînd în ordine alfabetică 16 000 nume ale evreilor din Austria care au pierit în acest lagăr. Lista cuprinde data nașterii fiecăruia, numărul transportului, iar în cazul cunoscut, data morții.

Același comitet intenționează să publice o lucrare similară privind deținuții originari din Germania.

מדוע לא יבער הסנה?

פארוואס ווערט דער דאָרן נישט פארברענט?

פון דער באגריסונגסטרעט פון רב הכולל, דר. דוד משה רוזן, אר דער פירערענער דערפערענונג פון "אלוועלטעכע קאָנגרעס פון די שולן" — ירושלים, דעם 9-10 יאנואר, 1972

יאנואר, 1972

די ערשטע זעקסער פון דער יאר פון די זיי-בעיק יידישע קהילות פון רוסעניע, ווי עס זענען כמעט 100,000 יידן, די כאלע באסיס פון די 130 שולן אין וועלכע ס'האט נישט אויפגעטרעט ווי ער העלן ראָס קיל פון תורה און תפילה, שיין איר איבער, הדרם מיר, ווער הארציקן גרום און כריערלעכע ברכה. נישט נאָר זיי, די ערשטע על הנחלה, די האָס היפן איר דערפונק פון יידישקייט וואָל נישט אהרלעך הערן, נישט נאָר זיי, רי אשך יטול פה טחוו היום. די האָס לענען ענינען פון די רשות וואָס האָבן אין מיר פלייגן הונדערט יאָר דורכאנאנד געלעבט אין די רוסענישע פילע שטעטער, די וואָס האָבן אָנגעפילט די "שטעטלעך", די פסענדי-שטעטעס און נישט אלער פון מורח-איי-רעפער, די אלע רשות, רייזן אין רעד געווען איר רייד זיי איר, פארשיבעט פון די וואָס שילן פון אלע זיידישע יובים, וואָס איר ענינען זיי צווייפלינגען מען דאָ אין איר קהילה, און מדינת ישראל.

ווען נישט זיי, ווען נישט די מדינת ישראל האָבן פארלאָבן און ווען נישט ווער ענינען שטאט, ווען נישט ווערען תפילות און אירעאלן, ווען נישט ווער קאפא און ווערען קרבנות, ווען נישט זיי, די וואָס האָבן ענגען פון נאנען הארצן ארבעט פון תורה און חכמה, די וואָס האָבן באשפרייט אים, מענטשן, ווי ווי ווענען פאר זיי, שטענדישע מאנוט, בערל פון דער און בענעטלעכע געפילן, די וואָס האָבן באפלינגט מיט ווער עלאן און ענטוואס די פארוואסערדיקע יידישע הכמה, ווען נישט זיי, וואָס פון מיר היינט געווען דאָ?

דערפאר פרייט אנדער, ליבער, ווען מיר זענען מיט איר אונטער, איר צו ברענגען די כשרות, או די גרויסע שול פון יאס, וואָס איז פארלאָבן אלט געוואָרן דריי הונדערט יאָר, די שול ווי עס גענוגט זיי די שטיל פון די יידישע העשל, דער אפטרע רב זיל, איר געווען צו קליין עס זאלן און איר קענען אריין אלע יידן וואָס זענען עקומען צו דער תוכחה-פיערער, או די "הילצענע שול" וואָס די לענדער פארבינדט מיט דעם נאָמען פון רבי ישראל בעל-שם טוב זיל, שטימט איר היינט און פארמאגט-נאָמ, ווי אן ערות, פאר דעם יידישן לעבן וואָס ווערט היינט פארענעט; או אין דער בוקארעסטער "מלבי" שול, און אין דער בוקארעסטער כולל-שול, און אין אירענע שולן ווערט נישט נאָר גערעדט ווען יידישן ערב, פאר עס ווערט איר געפאלן פארן יידישן עתיד.

אויב איר ווילט וויסן פארוואס מיר טוען דאָס? וואָס אזוי די מדינות פארענעט פון אונ-דער אירענע? וועלן איר איר גענעטער, אירענע איר שלום מיון וואָרט, ציטורנדיק א זאָ פון ר' ווסי אנופאליע זיל?

כיו זעסט איר דעם נאָמען, פלעגט ער זיצן און רעדנען און וויין רעדנען האָט אים אליין געה'ט זיך לינגן פלאָגן. מיט אים אין שני-גוז האָט געווינט א שוסטער וואָס פלעגט איר ארכונן כיו שפעט איר דער נאָמען און דאָס ווייב פלעגט אים איר בעטן ער זאל גיין פלאָגן. דער שוסטער פלעגט גענאָסער זיין ווייב: "כל זמן דאָס ליכט ברענט דאָרף טון פארניכטן. רבי זוסעף האָט גענעטפערט זיין רעכענען מיט דעם שוסטערס קלוגע ווערטער.

אונטער, ווענען מיר ממשיך, מיר די שארית המתיקה, אונדערען בענעטלעכע שולן ווענען ממשיך. וועט אלס באשעפטיגונג פון נצה איר, המד' אלס פארשיבעט פון נצה ישראל' לא ישרה. איר רעם געזענען מיר רעם כוח פאר אונדערען אומבאנומען וויילן צו פארזיידען די תפילה וואָס פאראייניגט אונדער אלע—שייבה בית המקדש בתורה וזו חלקו בתורת.

נס פורים

(החשבון פון זייס ווי)

יענער טראכט: ווען איר האָב און גראָבן — רייס איר אָפּ דעם כאָרן. איינמאל פלעגן זיי זיך ביידע, זאָגט איינער: פאר-קויף מיר דין באַרג וועט-פערט דער: געם אומניט. אזוי האָבן המן געבאָטן אהשורישן צען טויזנט זיל-כער, און דער האָט אים געזאָגט: וויילסטן האלט דאָס געלט פאר זיך און בו מיט די יידן וואָס די ווילכט.

המנ"ס מפלה

ווי המן איז נאָר אריין, גיט דער קעניג א פּרענ: וואָס זאל מען טון דעם מענטשן וואָס דער מלך פאר-לאנגט זיין כבוד? פראַכט זיך המן, "דאָס מיינט מען מיר, מען דארף זאָגן וואָס מער."

הער קעניג — זאָגט המן — דעם מען דארף מען אָנטיין דאָס קיניגליכע קלייד, אויפזעצן אויף דעם קעניגס פּרענ, דער מלך ווי דער קעניגליכע קרוין... ווי דער קעניג האָט דערהערט, "רי קרוין", האָט זיך אים אָנגעווייבן ביידן די פארב אין פנים, "זאָס איז דער פּתרון פון דעם הלוֹם — טראַכט ער ווי — ער האָט דעם צו מין קרוין", און קויט איינע-הילד דעם כעס, זאָגט ער: "גור נעם און פון דאָס אלע: מרדכי".

הער קעניג — זאָגט המן געשטאלט פאר ערשטוינגען וואָס פאר א מרדכי? — מרדכי דעם יידן. — איין מרדכי איז דאָ כ"י יידן? — דעם, וואָס זיצט און קעניגליכן טויער.

דעם מרדכי? — זאָגט המן — זיי וועט עס אַפטר נישט זיין פאר אים צופיל, איר מיינן ער וועט זיך באַנג-ניגן מיט פעפּעס ווייניקער: א שטעפל מיט שענקען, צי א טייכל.

ווי דער האָט שוין דער קעניג זיך נישט געקענט איינהאלטן אין אויסגעשיין ווי א צע-רייזע-פער: ליב: "קין האָר זאָלסטו נישט פארעפּלן פון דעם אלעמען וואָס די האָסט פריער געזאָגט!"

און דער קעניג רופט אריין הדר און הרבנות און בא-פעלט זיי: נישט מיט אים און איר זאָלסט אכטונג נעבן ער זאָל קיין האָר נישט פארעפּלן... המן און געשטאנען צע-טומלען, הענט און פיס האָבן אים געצוטערט, די אויגן איינגענאָרן און דער ער, נישט געזען פאר זיך די שיי און נישטגעוואוסט, וואָס מיט אים שט זיך. אין דרייען איינגעבוין איז ער אריין אין קעניגליכן שאַץ-ציער, גע-נומען די קעניגליכע קליי-דער מיט אלע רענאליטער און א דערשט און א דערשלאָנגענער אריין אין שפּאַל, אָנגענומען דאָס שטעטעקע-קעניגליכע פּערדפאר דער נאָלדענער צוים, און אָנגעלאָרן מיט די קעניגליכע קליידער אויף די אָפּט — איז ער אוועק צו מרדכי.

המנ"ס פאָכערט האָט א רויטעקוקט דורכן פּערדפאר און דערזען דעם פאָכער און זיך און לאַטע, האָט זי זיך אראָפּגעווארפן פון דער הויך און דער ער און געפאלן טויט.

אזכרה פאר די קדושים פון דער שיף „שטרומא“

מאָנטיק דעם 21-טן פעברואר, האַיאָר (ז' אדר תשל"ב) זעקס אזוינער נאָכמיטאָג, וועט און דער בוקארעסטער פאָר-שול אָפּגעטרעט ווערן, לויט דער טראַדיציע, דער געבוירן-מאָג און דער יאָרצייט פון משה רבנו. צו דער געלעגנהייט וועט מען מצויר זיין אלע רבנים, קהילה-מנהיגים, חזנים, כלי-קודש וואָס האָבן געהערט צו דער בוקארעסטער קהילה. אין דעם זעלבן אָונט וועט פאָרקומען די אזכרה פאר די 769 מאַרטירער, קרבנות פון פּאַשיסם, וואָס זענען אומגע-קומען אַרבער זייף „שטרומא“ פאר דרייסיג יאָר ז'אָר 1942.

פורים תשל"ב אין אונדזערע קהילות

חאָטטיק דעם 28-10 פעברואר, האַיאָר, 6 אזוינער אין אָונט, וועט איר דער בוקארעסטער כאָרשול, ביים דאווענען, געלייט ווערן די תּוּלח. אין דער זעלבער צייט וועט גע-לייט ווערן די תּוּלח אין אלע שולן פונעם לאַנד. דינסטאָג, דעם 29-28 פעברואר, וועלן די יידישע קהילות אָנגאָניזירן די טראַדיציעלע פּורים-טענות און מיט דער געלעגנהייט וועט גערעדט ווערן ווען דער באַדייטונג פון יום-טוב און עס וועלן געווינגען ווערן טראַדיציעלע לידער לכבוד פורים.

דברי תורה

(המשך מעמוד 12)

בגדי כהונה לומר לך מה קרבנות מביאין אף בגדי בהונה מביאין וזה שתירגם ליקר שהבגדים ה' שפינו אורות אהבה ויראה לספר המיר מיקר גאון עוזו של הישית באיה אופן ולתשבחה באמירת שירות ותשבחות. המלקט אם הבגדים שפיעין קדושה באדם על כן לעומת זה מוהיר הנביא צפניה (א-ח) ומקדתי על השמים ועל בני המלך ועל כל הלוֹבשים מלבוש נכרי ופרש האבן עזרא המהקטש לגולם שנאמר (חושע י"ד) אהיה כשל לישראל הרי כי הטל היא ענין של נשיאת פנים ובאיה אופן יהיה באם יכח ויהי כית הודו שיתנהגו ככה שיהללו עם הודו שמרמו הית וכח עור סם כי כל אחד מי-ש רוצה יש לו הבחירה אם אינו רוצה להתדמות לאומת העולם בענינים הנהוגים לדת ושומר מצוות ותורה אז יתקיים בו הקריאה שם פרי זית ומעליהת ולא יהיה צורך בו כמיש מה שאין כל כהשנה נבדל ומתמחה להם בההלכה ובשאר ענינים אם כן בהתחא צידק למתישה ועל פי זה יש לפרש דזה כונת המקרא ויקחו אליך לבחינתך ולמדרכתך שכן זית הישר, קריאת שם זית שקרא ד" שם בשם זית יהיה למעליהת וזהו זית זך הולד שטרם רצונו לומר פילות וההוד של זית ולא הגריעותא שיהיה צוינן כתישה חיז אלא כתיש למאור על האדם להיות כתיש ושובר כדי להגיע לידו מאור כי השבירן לב צדיק והגביר באדם את הרצון לשלם ולפעול ביהדות.

הלב שנת על עיקב בערבער אויאר אבוטפת המלקט

לפני תצוה

ועשיה בגדי קודש לאהרן אחיז לכבוד ולתפארת" ומתרגם אונקלוס ליקר ולתשבחה ומפרש כיון שז' כל חסדן "לך יוסף" כי כונת התרגם בזה לרמז שמעלת הבגדים בקודש היו קדושת אהרן הכהן גופא כדמוכה ממוסד כ"כ" (כ"א) דלקמן "קדש הוא ובגדי ועל כן אמרו חז"ל (ערכין י"ז ובמדרש יקרא רבה פרשה י"ד) זלמה נשקפה פרשת מקדש לפתח

זענער פאר יידיש און עברית חשוה בער קאָו יו ט

צייטג-שריפט

פונעם רומענישן רעליגיעזן יידנטום

פורים-געדאנקען

דברי שלום ואמת

פון רב הכולל דר דוד משה רוזן

כאָט די יושועה וואָס ווערט דערמאָנט אין מגילת אסתר איז נעקומען דורך א נאָ- מירלעכן צוזאמענהאנג פון די געשעענישן און — צום אונטערשייד פון יציאת מצרים, אָדער ביים ניבן די תורה, למשל — נאָמס האָט און אָומגעווענע; כאָטש אונדזערע חז"ל כאַראַקטעריזירן די יושועה ווי „דעם לעצטן פון די חונדעט“, איז פורים געוואָרן, מער ווי די ימים טובים פון פאר אים און נאָך אים, רעד סימבאָל פון פאר אים און ווי מיר זעען, איז דער גורל פון מגילת אסתר א נאָנט עקגענועצטער, סײַ צו די באַדינגונגען וואָס האָבן גורם געווען זיין דערשיינען, מיט זיין פאַרם און זיין אַנהאַלט. אָם דעם ווידערשפּירט צווישן סיבה און מסובב וועלן מיר פֿיוון דערקלערן גייט דורך א נאָם (מיר האָבן אויבן דערמאָנט אז די געשעענישן וואָס האָבן דערפירט צום דער- שיינען פון מגילת אסתר איז באַהאַרט אַלס לעצטער נאָם) נאָך דורך אַ לאַגישן צווא- מעהאנג פון די זאכן.

הכל תלוי בחזק אפילו ספר תורה שבהכל (זהר פ'גשא) — אַלץ איז געווענערט אין מזל, אפילו פאר א ספר תורה פון ארון קודש. דאָס לעבן פון א ספר, פונקט ווי דאָס לעבן פון א מענטשן, איז שפענדיק אויסגעשעלט די ארומיקע באַדינגונגען און סאָן פון זיי גייט אָפגעווען. די ביאָגראַפֿיע פון די גרויסע הויפּטפּאַרטישע פּערזענלעכקייטן, די פאַר- שער פון דער פּאַרצייטיקער ליפּטעראַטור, וואָלט זיך אַמוזשט באַמיט געבריי ווירער- צוגיבן דעם שמועזן גענעטישע, ווען זיי רעכענען זיך גייט מיט דעם חותם וואָס דאָס לעבן, מיט זיינע פאַרשידענע זענען און אַומזענען, האָט געליינט אַף אים. דאָס פאַרנידערטע און געווענע ברענגען אַדער פונעם קריטיקער ווייסט צו זען אונ- ערן שטייב פון צייטן די שפורן פון אומ- צוליקע איינפלוסן פון דער אַרומיקער דרויסנדיקער סביבה, וועלכע האָבן, אַוכאַט מעיקם, באַשטימט דאָס וואָס מיר רופן אַן גורל פון א מענטשן-לעבן אָדער פון א לי- טעראַטור-ערליך.

אינדערמאָן, האָבן די געלערנטע וואָס אַפּתּר האָט געריפּן און זיי געבעטן „כתבונג לדרות, איבערצוגעבן דורך זייער פען די געשעענישן, פאַר אַלע דורות, איר גייט נעטון קיין שום געפעליקייט. זיי האָבן פאַרפיקסירט סאַקע און סעקס פון דער מגילה אז דער זכר פון די געשעענישן וועט קיינמאַל גייט אָבערמעקט ווערן פון זכרון פון די קומענדיקע דורות, ווייל זיי זענען יורעי עתים, אמתע קענער פון די קומענ- דיגע צייטן. זייער ווערט האָט געהאַט אַלס ציל, גייט אויב צו רעדאָרן א כּראַנקייט, ווי צו פאַרשאַפּן פאַר די דורות וואָס וועלן קומען אַ קוואַל פון לערעס און דערפאַרונגען פאַר דער צוקונפּט. אַלס ספּיוניגע ווי זיי האָבן וואָס האָבן פאַרויסגעווען דעם וועג וואָס דאָס יידישע פּאָלץ וועט ראַרפן מיטמאַכן, אַלע מיניגות פאַר וועלכע עס וועט געשעמלט ווערן, האָבן די סופרים פון מגילת אסתר געוועט אז די ספעקען פון דער גע- שיכטע וועט זיין אומברחמנותדיק מיט די יידן אויב זיי וועלן גייט אָפּלענען אַ לעקציע פון דעם דערציילטן עפיואָד.

מיט דער השפּעה וועט אונדז געלייגן צו פאַרטייטן דעם מאָדעם גורל פון מגילת אסתר. דאָס איינזעמלע דאָס ספר צווישן די פּראַגמאַטישע פּרינס פון תּנ"ך האָט אַרויסגערופּן וונדערונג. אין מגילת אסתר איז גייט פאַרן דאָס געפאַלע וואָס גייט אַדורך ווי אַ ליכט-שטראַל אין דער תּורה (עס איז דאָס איינציקע ספר פון נאָנט תּנ"ך און וועלכען עס ווערט גייט דערמאָנט קיין איין טאָל נאָמס נאָמען) און עס איז גייט פאַרן אין די שורות, אָדער צווישן די שורות פון דער מגילה, קיין איין עפייט געבאָט. עס זוכן אומזיסט אַף דעם פאַרמעט פון דער מגילה די ווייזע פון די גבאים, די בילדלעכקייט פון די פּאָעזיע, דעם ליריזם פון בעל התהלים. זיי שפּאַרן פון מגילת אסתר איין הויפּט גייט אויב פאַר-ברייט און גייט אזוי פייט גינגסירט ווי די שפּאַרן וואָס מיר באַמנענען אין די אנדערע טיילן פון ספר הפרים. פון זיין אינהאַלט אָטעמט גייט מיט יענער דעהויבנדיקער כּראַלי- שער אַספּעקטע וואָס איז איינגעשטעלט פאַר דער תּורה און דער פאַמאָס וואָס בא- זעצט די משוררים פון דער יידישער אַטונה איז גייט בנימצא אין זיינע פּסוקים.

און פונדעסמאָנען איז מגילת אסתר גייט קיין באַגאַלער דערציילונג, וואָס שפּילערט די אינטרין פון אַרעגעטאַלישקייטן גילדיך הויף. ס'איז דאָס איינציקע ספר פון גבאים און כתובים וואָס מען איז מחויב צו ליינען צוויי טאָל, הייב אַלס לקרות את המגילה בליילה ולשנותה ביום (מגילה ד' א' און אָנומס, אי אין פּאָג און וועלכען עס ווערן געפירערט די געשעענישן ווען וועלכע עס ווערט אַרעגערט צוויי טאָל, זענען מען וועלכע עס צוהערן יעדעס וואָרט וואָס איז געשריבן. די דעהויבנסע גבאים פון שיעור, די האַרציקע תּהילה געזאָגטע פּאָלטישע פּאָלטישע פּאָלטישע שיר השירים. די אייביק-גילטיקע באַטראַכטונגען שטענדיג פון געשעענישן וויסן פון גיטע מיט וועלכע עס איז פּאָל אונדזער תּורה הקדושה זענען פאַרן זיין צום לערנען פּרייזווייליק, אָבער מגילת אסתר איז מען מחויב צו ליינען פונקטווימען קיינעם תּורת-משנה. פונקטוויפּאַר ליינען די תּורה זענען אויך פאַרן פאַר מגילת אסתר ברכות, א לויב צו נאָמס, כאָטש נאָמס אַנטען איז גייט פאַ- דאן איר דער מגילה צום אונטערשיד פון ליינען די תּורה וואָס איז א מצווה נאָך פאַר מענער איז גייט געקומען די תּורה אויך פאַר פרויען. ליינען די סעקונדע איר דעם וואָס דער יידישער לוח פאַרצייכנט געוועט ימים טובים אַלס באַשפּיערנדיקע פאַרן יידישן דת, פאַרנעמט פורים און א אָנגענועט אַרַט איר דער תּהילה-פּיטן האָט אַויסגערופּן: אַט נב הווענדיג בטלים. ימי הפורים לא בטלים — אפילו אז אַלע ימים-טובים וועלן אַומפּעניין, וועט פורים בלייבן א יום-טוב.

רב הכולל דר. דוד משה רוזן אין דרעוידים פון צווייטן וועלט-קאָנגרעס פון די שולן.

דער רב הכולל און פרוי נס פורים דר. דוד משה רוזן זענען צוריקגעקומען פון זייער רייזע אין אויסלאנד

דעם 4-10 פּעברואַר, האַיאָר, זענען צוריקגעקומען אין לאַנד, נאָך א רייזע אין ישראל, שווייץ און ענגלאַנד, דער רב הכולל און פרוי, דר. דוד משה רוזן. אַפּו אינטערנאַציאָנאַל אַטראַפּאָרט אָסאַפּעני, זענען זיי געקומען מקבל פנים זיי הרב יצחק מאיר מארילוס, דער עמיל שעכטער, גענעראל-דיקטעטאר פון דער פּענדראַציע פון די יידישע קהילות, דינאָל סענאַל, פּרעזידענט און מאַר- מיין באַלויש, וויצע-פּרעזידענט פון דער בוקאַרעשטער קהילה, מ. הערשקאָוויטש, פּרעזידענט פון דער הילף-סעקציע, גבאים, כּלי-קודש, בעלי-בתים וכי.

עס איז אויך אָנוועזנד געווען דער פּאַרעטייער פון קולטוס דעפּאַרטעמענט.

דער וועלט-קאָנגרעס פון די שולן וועגן דער פאַראַנטוואָרט- לעכקייט פון כּלי-קודש

ירשלים — יאָנאר (יידישע טעלעגראַפֿ אַגענטור). די אָפּירער פון די יידישע קהילות מחזק לאַרץ האָבן אַנגענומען אַן אַנסטאַטעטע שטעלונג לטובת דעם קיום פון יידישע באַנויגונגען אַפּו געביט פון יידישע דערציילונג, כדי אַזויאַרט צו זיכערן דעם תּהשך פון תּורה און יהוה-טראַדיציע.

געוויסע דעלעגאַטן האָבן זיך אַרויסגעזאָגט פאַר אָנע- מען טאַקסיטלען כדי צו באַרגענעצן אַרויספּאַן פון מנהיגי-רוחני און כּלי-קודש: אַרַב, אַ שמוח אָדער א מוהל, דאַרף גייט באַקומען די דערלויבעניש אַרויסצופּאַרן ביז ער האָט גייט קיין תּמלא וַתּוּס.

דר. מאָריס יאַפע, פּרעזי- דענט פונעם פאַרבאַנד פון די שולן פון ישראל האָט פאַרגעשלאָגן דאָס גרינדן און אַוט פאַר אַויסטיישן און באַזאָרגן מיט רבנים און כּלי-קודש די געטעטע קהילה לוח פון די תּפוצה, אַ אַ באַשטימטער צייט: דריי יאָר, תּשס"ז. די טעכנישע איינצל- הייט פון דורכפירן דעם פּאַרעולאַ און אַנגענועטע שלאַגן בונגע דעם אַויסטיישן וועלן באַשטימען ווערן צווישן די פאַרשידענע אָרגאַניזאַ- ציעס וואָס האָבן זיך באַ- טייליקט אין דער אָנפּערענונג.

כתיבת

של היהדות הדתית הדוגמית

ב' בוקרשט
מספר 270
ל' שבט תשל"ב

מגילת אסתר - דברי שלום ואמת

פאת הרב הכולל ד"ר דוד משה רוזן

הכולל הלוי במזל אפילו ספר תורה שבהיכלי... אף הוא כגורל חיי הגזע, בה-צלבות וניסיונות היצונית, וניסיונות המכ-ויטות שאי אפשר לבדודן ולא להתחשב בהם. ויטותיה חולדותיהם של חיי אישים דגולים בהיסטוריה וחוקרי יצירות ספרותיות של העבר יעמלו לשוא, ברצוהם לבדוד את נושאי מחקרם, ולא להתחשב בכל ההשפעות שפעלו עליו. ברצוהם להתעלם ממה שהחיים עצמם ברצידידות ופחוליהם הטיבעו בו.

המיו האנושי ושל נשמת הגזע שבספרי הנביאים ובשאר כתבי הקודש, קריאתם סוף של רשות גוריא, בה בשעה שמגילת אסתר זכתה להיכלל בחזק שקראתם חובה לקריאת הסדרות שבחמישה חומשי חווה, וכמו עליהם מברכים גם עליה לפנייה ולאחריה, כשם ובמלכות מוכרים שמו של הקודש ברוך הוא הגם כי שמו אינו נזכר אפילו ברוך התגילה.

התבקר הסיפורית יודעת לגלות מחתה לשכי-בזת הגזק שנוצטצו, עיקבזה הנסיבות החרי-צויות שפעלו ושגרום בפעולתם המתמדת לי-ציות ההוא המכונה בשם: גורל חיי הגזע, או, גורלה של יצירה ספרותית.

ה' יוצא לנו מזה, שגורל המגילה התי-פתח בייחס בלתי שווה הר גלבי-התהוותה והן לפי צורתה וחוכמה ונוטה-אי התהוותה זו שבין הסובב והמסובב נוטה-להסבירה לא מתוך נס, (הלאו כבוד הזכרון-שהמאורע עצמו שהזכיר את המגילה התי-אחרון שבניסים) אלא מתוך השתלשלות הגיו-נית של הדברים.

ה' יוצא לנו מזה, שגורל המגילה התי-פתח בייחס בלתי שווה הר גלבי-התהוותה והן לפי צורתה וחוכמה ונוטה-אי התהוותה זו שבין הסובב והמסובב נוטה-להסבירה לא מתוך נס, (הלאו כבוד הזכרון-שהמאורע עצמו שהזכיר את המגילה התי-אחרון שבניסים) אלא מתוך השתלשלות הגיו-נית של הדברים.

נכון הדבר שההנחיה שכונסו על ידי אסתר לרשום בקולמוס ולספר לדורות הבאים את קורות הימים ההם: כתבוני לדורותי מילאן את נתבוקשול את מתוך משקץ פנים. בגוף המגילה קבעו וקינו וחזקו לא יוסף מורטס" רצו שזכר אודות המאורע יתרת בזכרון הבאים דווקא מפני שהיו יודעי העיתים מפענחים בגורל הזמנים העתידיים לבוא. במעשיהם נתי-ונו, ולא כלו ללמוד כרוניקה על הימים שכבר עברו וכלו, אלא להבליט לקוח לעויד לבוא. ובוויחוס גם, יודיע דה ווי"א חזיים שחזו ברוחה את הדרך בה יצערו בעתיד

העולם שבתפוקי ישעיהו, מחזויה תהלים המנונים, השתפכות הנפש של אלהים בשיר השירים, וטיונות הזמנה של ערנס הצנחי של קולתה, לרבות שלל היצירות הגאוניות של

(המשך בעמוד 9)

רב הכולל דר. דוד משה רוזן, רב הראשי שלמה גורן, מר משה יפה רב הראשי ראשון לציון יצחק ניסים.

דברי תורה מאת חכמי רומניא וגאוניה

ליקוט הרב יצחק מאיר מרילוס בוקרשט

ויכפר על זהב העגל כמו שמובא במדרש מקודי הנ"ל. תמצית מדברי שלמה. הרב שלמה מעהר אבד בראילא בתסבורת המלכט

לפ' תצוה (כ"ו-כ"ז)

לפ' תצוה (כ"ו-כ"ז) כשישראל עוסקין בתורה יצום מסור בידם ואין הם מכריזין ביד יצום הרי דהתורה מבטלת את ההתנצלות משום דנתן בנו יצר הרע אם כן אסר שאמרו ישראל מפני הקביה ועל ידי השמיעה יעקר היצר הרע וגם זה שהתורה היא תבלין אם כן שוב לא יהיה להם תירוץ על עשיית העגל והנה במדרש סדר מקודי פ' ג"א איתא אמר הקביה יבואו זהבהמשכו ויכפר על זהב העגל ועל פי זה אתי ספיר המדרש בשעה שאמרו יש-ראל נעשה ונשמע והרי אין להם עוד שום התנצלות על חטאם אם יחסאו ולזאת כיוון שהיה גלוי וידוע לפני הקביה שייעברו על נעשה כמו דאיתא במדרש פ' שמות פרשה א וירא אלקים את בני ישראל. ר' יהושע בן לוי אמר ראה שעמדין לומר אלה הגבויא הושע (יד"ו-י"ז) אהיה ככל לישראל ישרה כשונתה ויך שרשיו כלבנון ילכו יונקויהו (המשך בעמוד 10)

לפ' תרומה (כ"ה"ב) ויקחו לי תרומה מאת כל איש כתרומה דכי אליהו מובא בעיר דוד אות תייא ובהרבה מפרשי התורה בשעה שאמרו ישראל נעשה ונשמע מיד אמר הקביה ברוך היא ויקחו לי תרומה וז"ל ראה לי להסכיר על פי מה דא-יתא בפסכת תרומת פרק א משנה א החרש והשטפה לא יתרומו ובמשנה ב' הרש המדבר ואינו שומע לא יתרום ובמשנה ג' האלם והסומא לא יתרומו ולפי דברו הפסכה ישנם הרבה שאין להם רשות לתרום אך במדרש תנהימא פרשת יתרו אות ח' איתא אמר רבי יהושע בן לוי כבר עשה הקביה מעין דוגמא זו בשעת מתן תורה כשיצאו ישראל ממצרים היו בהן בעלי מומין מעבורה פרך שהיו עושיין בסיס ובלבנים והיתה האבן נופלת עליו מן הבנין ושוכרת ידו וקו-טעה את גרלו. אמר הקדוש ברוך הוא אינו דין שאנת את תורתה לבעלי מומין מה עשה רמז למל-אני השרת וירדו ורפאו אותן ומנין שלא היה בהן סומין שנאמר וכל העם רואים את הקולות-קו"מ גין שלא אתו בהו הגרין דכתיב ויהיציבו במתחתית ההר והוה כוננת המדרש כיוון שעל ידי קבלת ה-תורה תרפאו כולם ממומם אמר השם יתברך ויקחו לי תרומה מאת כל איש מחמת שלא היה בהם שום בעל מום וזה שמדנש התורה מאת כל איש.

הלל - בן למשפחת מלכים

אמר רבי לוי: מגילת יוחסין כצאנו ביו"ט וי"ג וי"ד: הלל בן: הלל אהד מקבניו של ר' יהודה המלך הוא (על פי ההשעיה. תענית. פרק ד' ח"ב).

הלל נולד בבבל, מעשרת גיתריא, בימי בית שני, במאה הראשונה שלפני ספירת הנוצרים. הוא היה בן למשפחה עשירה ומיוחסת. הגברים במשפחתו היו שריים וצנן, כוכבד בשבט בנימין, והגשים היו בנות למשפחת ר' יהודה המלך.

הלל למד תורה מילדותו. שבנא, אחיו העשיר, עסק במסחר. האה היה מפורסם כאדם האוהב תלמוד-הקמים ועוזר להם. גם לאחיו הלל הציע עזרה פלפולית. מספר תלמידיו:

הלל ושבאן אחים היו. הלל עסק בתורה. שבנא עסק במסחר. לכסוף אמר לו שבנא הלל: הלל: בוא נשתתף בנתלוק. יצאה בת-קול ואמרה: לא ימן איש את לו ביתו באהבה בון יבנון לו" (על פי מסכת סוטה כ"א).

הלל דחה את ההצעה של אחיו. הוא החליט לעלות לירושלים, ולשמעו תורה מפי שני התקמים המפור-קמים באותו דור: שמעיה ואבטליון.

זכרון יהושע מאת המוצ" ישראל ויריעבערער בנאון בהסברת המלכט

לפ' תצוה (תנא דבי אליהו)

בשעה שאמרו ישראל נעשה ונשמע מיד אמר הקביה ויקחו לי תרומה ונראה לי לפרש בהק-דם המדרש שמות רבה פיו ומ-סכת סוכה דף ג"ב דיש לנו התנצלות למול הקביה על החטא, משום דנתן לנו היצר הרע אבל אמרו הו"ל במדרש שיר השירים פרשה א פסוק ט"ו בשעה ששמעו ישראל לא יהיה לך נעקר יצר הרע מלבם ובש"ס בבא בתרא דף ט"ז ברא הקביה יצר הרע ברא לו תורה תבלין, ופירוש רש"י בראת רשעים על ידי יצר הרע לפיכך אין ניצול מיד כי מי יעכב אנוסים הם החוטאים ברא לו תורה תבלין שהיא מבטלת את ההוריה עבירה ובמה ירשע בר-כות דף ל"ב ד"ה נתמוטטו וב-מסכת עבודה זרה דף ה משמע

הלוח הקדוש

משה רוזן, רבן הראשי של קהילות ישראל ברומניה-השנה הופיע גם קובצין נאה של דברים שנכתבו ונאמרו מעל דוכן בית-הכנסת הראשי, והם בעצם מסות הרבה ביהדות ובעיותיה. הספר "לאור התורה", הינו בעצם הופעתו - מדרוך ומורה בכוכבי התקופה ובכוכבי ה-דרות ואין כמוהו כחוכמה

כך היו סכנים, בהומור במסכת, את הלוח היהודי המסורתי, שיהיה נהוג בחיבת היהודי, כתוב ככ"ב אלויות קדושות, נרוש חר-ש"ם וימים, תארכי חג ימועד, ימי אכל וימי שסמה-היה הלוח המוציא והמביא את ימיהם וליוליתיהם של יהודים שנה בשנה. כיסינו אנו ניתן להכתיר בתואר זה גם את הלוח המופיע בקבי-עות ברומניא, בה הקהילה היהודית נהנית מזכויות ופסוקים קדושים הוא הלוח המוכר את ערם הזמן בתולדות עמנו. כסוהו קדוש הוא כתב-העת בכברית, אידיש ורומנית; הללו הם מעשיו ידיו ופרי התמרתו ועששנותו של הרב ד"ר רוד

עם וספר" חוברת מ"ז-מ"ח, תשל"ב

התרגום הרומני בעמוד 4 מאת שמחה רוזן